

RIIGIKOHUS

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

TSIVIILASJA LAHENDAMINE LIHTMENETLUSES
TSIVIILKOHTUMENETLUSE SEADUSTIKU § 405 KOHASELT

Kohtupraktika analüüs

Margit Vutt
kohtupraktika analüütik

Tartu
Oktoober 2012

Sisukord

1. Analüüsi eesmärk ja alusmaterjalid.....	3
2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid ja regulatsiooni eesmärk	3
2.1. Valdkonda reguleerivad õigusnormid	3
2.2. Lihtmenetluse normide eesmärk	4
3. Riigikohtu praktika.....	6
3.1. Üldised põhimõtted	6
3.2. Kohtu kohustused lihtmenetluses.....	6
3.3. Lihtmenetluses tehtud lahendi peale edasikaebamise lubatavus.....	7
3.4. Apellatsioonkaebuse läbivaatamata jätmise lubatavus pärast selle menetlusse võtmist. 8	
3.5. Lihtmenetluses tehtud lahendi kontrolli ulatus	9
3.6. Riigikohtu pädevus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise peale esitatud määruskaebuse lahendamisel	9
3.7. Materiaalõiguse ebaõige kohaldamine ja menetlusõiguse rikkumine.....	10
4. Ringkonnakohtute praktika	14
4.1. Apellatsioonkaebuse menetlusse võtmine ja menetlusse võtmisest keeldumine ning selle põhjendamine	14
4.2. Tõendamise lihtsustamine	16
4.3. Apellatsioonkaebuse ja vastuapellatsioonkaebuse menetlemine lihtmenetluses	19
4.4. Nõustaja ja esindaja lihtmenetluses.....	20
4.5. Materiaalõiguse õige kohaldamise ja menetlusõiguse järgimise kontroll.....	21
5. Riigikohtust ringkonnakohtusse tagasi saadetud kohtuasjade lahendamise tulemused	23
6. Kokkuvõte	26

1. Analüüsi eesmärk ja alusmaterjalid

Analüüsi eesmärk on uurida ja võrrelda Riigikohtu ning ringkonnakohtute praktikat tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹ §-s 405 sätestatud lihtmenetluse normide kohaldamisel.

Muu hulgas leiavad analüüsis käsitlemist järgmised küsimused:

- Millised on Riigikohtu ja ringkonnakohtute praktika kohaselt olulised menetluspõhimõtted, millest lihtmenetluses ei või kõrvale kalduda (TsMS § 405 lg 1 ja lg 2);
- Millistel juhtudel peaks ringkonnakohus kohtupraktika kohaselt võtma lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse vaatamata sellele, et maakohus ei ole andnud luba apellatsioonkaebuse esitamiseks (TsMS § 637 lg 2¹).

Analüüsi aluseks on lihtmenetluse kohta tehtud Riigikohtu lahendid seisuga mai 2012, samuti valik 2011.-2012. aastal lihtmenetluse asjades tehtud ringkonnakohtute lahendeid. Uuritud on eelkõige määruseid, millega ringkonnakohus on keeldunud maakohu otsuse peale esitatud apellatsioonkaebust menetlusse võtmast. Lisaks on uuritud väikese hagihinnaga asjades esitatud apellatsioonkaebuste kohta tehtud otsuseid, et teha kindlaks, kas ja kuidas ringkonnakohtud põhjendavad apellatsioonkaebuse menetlusse võtmist. Kuna kohtulahendite andmebaasis ei ole lihtmenetluse asjad eraldi tähistatud ja väikese hagihinnaga asjas tehtud lahend ei ole selgelt identifitseeritav lihtmenetluse lahendina, siis on ringkonnakohtute praktikat analüüsis uuritud pisteliselt.

Kokku oli analüüsi objektiks 115 ringkonnakohtu lahendit ja 19 Riigikohtu lahendit.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid ja regulatsiooni eesmärk

2.1. Valdkonda reguleerivad õigusnormid

TsMS § 405 lg 1 kohaselt menetleb kohus hagi oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides TsMS-s sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui tegemist on varalise nõudega ja hagihind ei ületa summat, mis põhinõudelt arvestatuna vastab 2000 eurole ja koos kõrvalnõuetega 4000 eurole.² Sellises menetluses ei kehti toimingute tegemise vorminõuded ega tähtajad, isik saab end ise või sobiva usaldusisiku kaudu esindada, lubatavad on ka need tõendamise viisid ja vahendid, mida TsMS ei tunnusta ning kohus võib ise tõendeid koguda. Lihtmenetluses võib välistada vastuväite esitamise protokollile ja kohtu tegevusele ning ei pea

¹ Edaspidi: TsMS.

² Enne 1. juulit 2012 kehtinud redaktsiooni kohaselt oli lihtmenetluse piiriks 2000 eurot, kõrvalnõuet hagihinna määramisel arvesse ei võetud.

järgima kõiki kättetoimetamise reegleid. Samuti võib kohus piirata lihtmenetluses tehtud otsuse peale edasikaebamise õigust.³

Vastavalt TsMS § 442 lg-le 10 võib maakohus lihtmenetluses tehtud otsuses märkida, et ta annab loa otsuse edasikaebamiseks. Sellise loa annab kohus eelkõige juhul, kui apellatsioonikohtu lahend on maakohtu arvates vajalik ringkonnakohtu seisukoha saamiseks mingi õigusnormi kohta. Edasikaebamise loa andmist ei pea otsuses põhjendama. Vastavalt TsMS § 637 lg-le 2¹ võtab ringkonnakohus lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse üksnes juhul, kui maakohtu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaalsoiguse normi, selgelt rikutud menetlusõiguse normi või selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit.

Ka otsuse vormistamine allub lihtmenetluse nõuetele – TsMS § 444 lg 1 kohaselt võib otsusest jätta välja kirjeldava ja põhjendava osa, kui kohus ei anna luba selle edasikaebamiseks.⁴

2.2. Lihtmenetluse normide eesmärk

TsMS § 405 eesmärk on võimaldada menetleda lihtsamaid kohtuasju vähem formaliseeritud viisil.⁵ Riigikohus on märkinud, et normi eesmärk on tagada väiksema hagihinnaga asjades menetluse lihtsustamise ja kiirendamise kaudu tõhusam õigusemõistmine. On mõistlik, kui kohus saab väikese varalise nõudega hagiastjas kujundada menetlust paindlikult, st sisuliselt luua ise konkreetse asja võimalikult kiireks lahendamiseks sobiva normistiku.⁶

TsMS § 2 kohaselt on tsiviilkohtumenetluse ülesanne tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Lihtmenetluse normide kehtestamisel on rõhuasetus olnud menetlusökonoomial ja kulude kokkuhoiul, kuid lihtsama, odavama ja kiirema menetluse varjus ei või kaduma minna kohtumenetluse olulisim eesmärk – tsiviilasja õige lahendamine. Lihtmenetlus ei vabasta kohut materiaalsoiguse korrektse kohaldamise kohustusest.⁷ Menetlusökonoomia argument ei saa seista kõrgemal isiku õiguste efektiivse kohtuliku kaitse põhiõigusest. Seepärast tuleb ka lihtmenetluses järgida kõiki olulisi menetlusõiguse põhimõtteid, mis moodustavad kohtusse pöördumise õiguse tuuma. Oluline on silmas pidada, et menetluse lihtsustamine on kohtu võimalus, mitte kohustus. Asjaolu, et seadus käsitab kõiki väikese hagihinnaga asju potentsiaalsete lihtmenetluse asjadena, ei tähenda seda, et kõiki selliseid asju peakski lihtsustatud korras menetlema.

³ A. Pärsimägi. Muutuv tsiviilkohtumenetlus: menetlustoimingud ja -tähtjad, vastuväide kohtu tegevusele, hagi tagamine. – Juridica VII/2009, lk 454.

⁴ Alates 1. jaanuarist 2013 on TsMS-i § 444 muudetud ja vastavalt uue redaktsiooni lõikele 2 võib kohus juhul, kui hagi menetletakse lihtmenetluses, kohtuotsuse põhjendavas osas piirduda üksnes õigusliku põhjenduse ja tõendite, millele on rajatud kohtu järeldused, märkimisega. Sama paragrahvi lg 4 kohaselt on endiselt lubatud jätta lihtmenetluses tehtud lahendist välja ka kirjeldav ja põhjendav osa.

⁵ Kuna TsMS § 405 kohaselt on lihtsamate asjade eristamise kriteeriumiks hagihind, siis võib püstitada küsimuse, kas see saab olla ainus ja õiglane kriteerium. Praktikas võib ette tulla väikese hagihinnaga, kuid väga keerulisi ja menetlusosaliste jaoks märkimisväärse kaaluga vaidlusi. Seda küsitavust peaks osaliselt tasakaalustama TsMS § 442 lg 10, mille kohaselt peaks kohus edasikaebamiseks loa andma juhul, kui võib olla vajalik saada ringkonnakohtu seisukoht kohaldatava õigusnormi kohta.

⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 10.

⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. mai 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-33-11, p 39.

Peamiste põhimõtete osas kehtib TsMS § 405 praeguses sõnastuses alates 1. jaanuarist 2009.⁸ Tolleaegse TsMS-i muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas märgiti lihtmenetluse normide muutmise vajaduse ja eesmärgi kohta järgmist: *TsMS § 405 on praktikas tekitanud elavat vastukaja, eelkõige oma suure abstraktsuse astme tõttu. Selle sätte tähenduse üle on peetud kohtunike ümarlaudu. Kuna sätte eesmärk on väikese hagihinnaga asjades menetluse lihtsustamine ja kiirendamine, on eelnõuga abstraktset sätet lahti kirjutatud, seda eelkõige toimunud ümarlaudade järelduste põhjal. Sättes toodud loetelu on näitlik, st mitteammendav.*⁹

Edasikaabe piiramisel lähtuti eelnõu seletuskirja kohaselt põhimõttest, et väikese tsiviilasja hinna korral ongi edasikaabeõigus mõnevõrra piiratud ja märgiti, et esimese astme kohus peaks eelduslikult andma apellatsiooniloa eelkõige siis, kui ta on seisukohal, et vaidluses on kerkinud mõni oluline õiguslik küsimus.¹⁰

Põhiseaduse § 24 lg 5 sätestab muu hulgas, et igalühel on õigus tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaabeõigus PS § 15 lg-s 1 sisalduva kompleksse põhiõiguse – õigusliku konflikti kohtuliku lahendamise õiguse – allsüsteem.¹¹

Eeltoodust tulenevalt võib tekkida küsimus, kas apellatsioonivõimaluse piiramine lihtmenetluses on kooskõlas põhiseadusega, eriti kui arvestada põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses avaldatud Riigikohtu seisukohta, mille kohaselt seisneb edasikaabeõiguse tuum selles, et isiku suhtes tehtud esmane kohtuotsus peab olema kõrgemas kohtus uuesti läbivaadatav, et tagada kohtulahendi õigsuse kontroll.¹²

Riigikohus on edasikaabeõiguse piiramise kohta siiski märkinud ka seda, et iseenesest võib edasikaabeõiguse välistamine menetlusökoonomia kaalutlustel ehk kohtusüsteemi töökoormuse vähendamiseks olla õigustatud.¹³ Kuna lihtmenetluses tehtud otsuse peale ei ole apellatsioonkaebuse esitamine välistatud (ringkonnakohus peab kaebust menetlema, kui maakohus kohaldas selgelt ebaõigesti materiaalsoiguse normi, rikkus selgelt menetlusõiguse normi või hindas selgelt ebaõigesti tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit), siis võib eeldada, et piirang on üldjuhul proportsionaalne.

Analüüsi autori arvates peab lihtmenetluses järgima vähemalt alljärgnevaid menetluspõhimõtteid:

- Isik peab teadma, et tema suhtes toimub kohtumenetlus (kohtul on kohustus toimetada isikule kätte tema suhtes menetlust algatav dokument).

⁸ Enne 1. jaanuari 2009 nägi TsMS § 405 lg 1 ette, et kohus võib hagi menetleda oma õiglase äranägemise kohaselt lihtsustatud korras, järgides üksnes seaduses sätestatud üldisi menetluspõhimõtteid, kui hagihind ei ületa 20 000 krooni. Sama paragrahvi teine lõige sätestas kohtu kohustuse tagada menetluses poolte põhiõigused ja -vabadused ning poolte oluliste menetlusõiguste järgimise ja kuulata pool tema taotlusel ära.

⁹ Seletuskiri „Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu“ juurde. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=240492&u=20120403160041>.

¹⁰ Samas.

¹¹ Truuväli, E.-J. jt (Toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 24, komm 23.

¹² Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. juuni 2010. a. otsus kohtuasjas nr 3-4-1-5-10, p 16.

¹³ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 22. novembri 2011. a. otsus kohtuasjas nr 3-4-1-18-11, p 43.

- Menetlusosaline peab saama võimaluse avaldada oma seisukoht (ärakuulamise põhimõte).
- Asjas tuleb teha kohtulahend.
- Isikul peab üldjuhul olema otsuse peale edasikaebamise võimalus.¹⁴

Kokkuvõtlikult tuleb märkida, et kõiki põhiõiguse kaaluga menetlusõigusi tuleb järgida ka lihtmenetluses. Kui püstitada küsimus menetluse lihtsustamise ulatusest, siis seab sellele paratamatult piirid asjaolude õige väljaselgitamise ja õigussuhte korrektse kvalifitseerimise nõue.¹⁵ Lubamatu on lihtsustada kohtumõistmist selliselt, et kahjustada saab asja õige lahendamise põhimõte.¹⁶

3. Riigikohtu praktika

3.1. Üldised põhimõtted

Lihtmenetlus ei ole hagimenetluse eriliik ja väikese hagihinnaga varaliste nõuetega hagide menetlemisel ei pea kohus järgima kõiki menetlusnorme. Seadus tähistab lihtmenetlusena kõiki menetlusi, mille esemeks on TsMS § 405 lg 1 esimeses lauses nimetatud nõuded.¹⁷ Ka juhul, kui maakohus teeb näiteks algselt määruse asja lahendamise kohta lihtmenetluses, hiljem tühistab selle ja vaatab asja läbi kohtuistungil ja veelgi hiljem läheb üle hoopis kirjalikule menetlusele, on tulenevalt hagihinnast ja asja iseloomust (varaline hagi) endiselt tegemist lihtmenetlusega.¹⁸ Samuti ei ole oluline see, kas kohus lihtmenetluse tunnustele vastavat asja lahendades ka tegelikult tegi üldises menetluskorras mingeid lihtsustusi.¹⁹ **Kohus ei ole kohustatud tähistama tsiviilasja lihtmenetluse asjana** ja lihtmenetluse sätete kohaldamine ringkonnakohtu poolt ei ole käsitatav menetlusosaliste üllatamisena.²⁰

3.2. Kohtu kohustused lihtmenetluses

Asja lihtmenetluses läbivaatamise kohta ei ole TsMS § 405 lg 3 esimese lause kohaselt vaja teha eraldi määrust. Samuti ei pea kohus pooltele eraldi teatama, et asja menetletakse

¹⁴ Saksa õiguskirjanduses on oluliseks menetlusõiguse põhimõtteks peetud näiteks ka menetlusosaliste üllatamise keeldu. Vt Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. Herausgegeben von. H.-J. Musielak. 9. neubearbeitete Auflage, § 495a, Rn 5.

¹⁵ Saksa õiguskirjanduses on just sel põhjusel võrdlemisi skeptiliselt suhtunud lihtmenetluse väga ulatuslikku menetlusökonomilisse mõjusse. Vt nt: T. Rauscher, P. Wax, J. Wenzel (Herausgg). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung 3. Auflage 2008, § 495a, Rn 2.

¹⁶ BeckOK, § 495a, Rn 4.

¹⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 11.

¹⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. novembri 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-114-10, p 13 ja 2. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-50-12, p 10.

¹⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. detsembri 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-102-10, p 12 ja 29. märtsi 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-6-11, p 10.

²⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 7. juuni 2011 a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-44-11, p 37.

lihtmenetluses. Küll aga peab kohus juhtima poolte tähelepanu lihtmenetluse erisustele, kui ta kavatses neid erisusi kasutada. **Pooled peavad aru saama, millises osas kohus lihtmenetluse tõttu üldistest menetlusreeglitest kõrvale kaldub.** Kohus peab tagama poolte oluliste menetlusõiguste järgimise ja nende ärakuulamise (TsMS § 405 lg-d 2 ja 3).²¹

Lihtmenetluse asjas lahendab ringkonnakohus väikese hagihinnaga varalises vaidluses apellatsioonkaebuse juba menetluse võtmise staadiumis, sh apellatsioonkaebuse menetluse võtmisest keeldumise korral, sisuliselt.²²

Lihtmenetluse reeglid ei kehti asja lahendamisel apellatsiooni- ega kassatsioonimenetluses.²³ Menetluse lihtsustamise keeld kõrgema astme kohtus tähendab esmajoones seda, et selles menetlusstaadiumis ei ole lihtmenetluse instrumentide kasutamine enam võimalik. Apellatsioonikohtus saab oma menetlust korraldada ringkonnakohtus toimuvat menetlust reguleerivate normide järgi. Kui aga maakohus on lihtsustatud reegleid järgides teinud seadusliku otsuse, siis ei saa ringkonnakohus seda tühistada üksnes põhjusel, et tema arvates ei olnud lihtsustamine kooskõlas seadusega. Ringkonnakohus ei saa seega menetluse lihtsustamist pidada rikkumiseks – seda muidugi eeldusel, et järgitud on olulisi menetluspõhimõtteid.

3.3. Lihtmenetluses tehtud lahendi peale edasikaebamise lubatavus

Riigikohtus on rõhutanud, et vaatamata TsMS § 442 lg 10 sõnastuslikule ebatäpsusele järeldub TsMS § 637 lg-st 2¹, et ringkonnakohus võib apellatsioonkaebust menetleda sõltumata maakohtu loast ja seega **saab apellatsioonkaebuse esitada sõltumata maakohtu loast.**²⁴

Edasikaebamise korra ega tähtaja märkimine otsuses ei ole aga võrdsustatav TsMS § 442 lg-s 10 nimetatud maakohtu loaga otsuse edasikaebamiseks. Apellatsiooniluba tuleb TsMS § 637 lg 2¹ kontekstis mõista maakohtu eraldi otsustusena. Ringkonnakohus ei või jätta apellatsioonkaebust menetlemata ainuüksi põhjusel, et tegemist on lihtmenetluse asjaga. Eeltoodust tulenevalt peaks maakohus otsuses sõnastama edasikaebamise loa andmise koos viitega TsMS § 442 lg-le 10 ja § 637 lg-le 2¹.²⁵

Riigikohtu seisukoha järgi saab lihtmenetluse asjas apellatsioonkaebuse menetlemisest keeldumise määrust vaidlustades tugineda nii sellele, et tegemist ei olnud lihtmenetluse asjaga TsMS § 405 lg 1 mõttes kui ka sellele, et maakohus andis loa edasikaebamiseks või on

²¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 11.

²² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 12. Sama seisukohta on väljendatud ka 1. detsembri 2010. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-102-10, p-s 13, 29. märtsi 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-6-11, p-s 11, 25. mai 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-38-11, p-s 9, 7. juuni 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-44-11, p-s 39, 2. mai 2012. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-50-12, p-s 11 ja 1. detsembri 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-119-11 p-s 9.

²³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 12.

²⁴ Samas, p 13.

²⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 14. Sama seisukohta väljendas tsiviilkolleegium ka 22. novembri 2010. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-114-10, p-s 13, 7. juuni 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-44-11, p-s 38 ja 17. juuni 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-49-11, p-s 6.

rikkunud oluliselt menetlusõiguse normi või kohaldanud selgelt vääralt materiaalõiguse normi TsMS § 637 lg 2¹ mõttes, mille ringkonnakohtus on jätnud tähelepanuta.²⁶

Riigikohtus on leidnud, et TsMS § 637 lõiget 2¹ tuleb kaebaja menetluspõhiõiguste parema tagamise eesmärgil tõlgendada kitsendavalt – viidatud **normis sätestatu ei ole mitte ringkonnakohtu kohustus, vaid võimalus jätta apellatsioonkaebus menetlusse võtmata**. Seejuures **peab ringkonnakohtus olema veendunud, et apellatsioonkaebusel puuduvad edulootused**, st järgnev sisuline apellatsioonimenetlus ei saaks tõenäoliselt muuta asja lahenduse lõpptulemust. Selle otsustuse õigsust saab omakorda kontrollida Riigikohtus, lahendades määruskaebust ringkonnakohtu määruse peale, millega keelduti apellatsioonkaebust menetlusse võtmast.²⁷

Lihtmenetluse asjades, kus on tegemist materiaalõiguse normide kohaldamisega sellises valdkonnas, kus Riigikohtu praktika puudub, oleks maakohutul otstarbekas anda luba edasikaebamiseks ja ringkonnakohtul oleks otstarbekas võtta apellatsioonkaebus menetlusse ka siis, kui maakohus ei ole edasikaebamiseks luba andnud.²⁸

Ringkonnakohtus ei või TsMS § 637 lg 2¹ alusel **keelduda apellatsioonkaebust menetlemast, kui selle põhjendamatus ei ole ilmselge**.²⁹ See tähendab, et kui ei ole ilmselge, et maakohus kohaldas õigesti materiaalõigust, ei rikkunud menetlusnorme ja hindas õigesti tõendeid, siis tuleb apellatsioonkaebust menetleda.³⁰ Niisugune tõlgendamine ei tulene küll normi sõnastusest, kuid teenib menetlusosaliste õiguste kaitse ja asja õige lahendamise eesmärki.

3.4. Apellatsioonkaebuse läbivaatamata jätmise lubatavus pärast selle menetlusse võtmist

Riigikohtus on TsMS § 637 lõiget 2¹ ja § 643 lõiget 1 nende koostoimes tõlgendades asunud seisukohale, et ringkonnakohtus ei saa TsMS § 637 lg-le 2¹ tuginedes pärast apellatsioonkaebuse menetlusse võtmist jätta seda TsMS § 643 lg 1 alusel läbi vaatamata.³¹ Seda eelkõige põhjusel, et tegemist ei ole keeluga apellatsioonkaebust sisuliselt läbi vaadata, vaid menetlusökonomiast tingitud võimalusega piirduda kaebuse menetlusse võtmise staadiumiga. **Kui lihtmenetluse asi on juba menetlusse võetud, tuleb see ka sisuliselt lahendada**. Teisiti on olukord n-õ absoluutsete menetlusse võtmisest keeldumise aluste esinemisel, näiteks juhul, kui kaebus on esitatud pärast kaebetähtaja möödumist (TsMS § 637 lg 1 p 2). Sellisel juhul tuleb kaebus jätta läbi vaatamata.³²

²⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. novembri 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-114-10, p 14.

²⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. detsembri 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-102-10, p 13.

²⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. juuni 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-49-11, p 7.

²⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. oktoobri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 26.

³⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-52-12, p 9.

³¹ TsMS § 643 lg 1 kohaselt jätab kohus apellatsioonkaebuse määrusega läbi vaatamata, kui ilmneb, et apellatsioonkaebus oli võetud ringkonnakohtu menetlusse ebaõigesti, samuti muul seaduses sätestatud juhul.

³² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. detsembri 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-102-10, p 14.

3.5. Lihtmenetluses tehtud lahendi kontrolli ulatus

Lihtmenetluses tehtud lahend allub ringkonna- ja Riigikohtus menetlusse võtmisest keeldumise seaduslikkuse üle otsustamisel piiratud kontrollile. Esmajoones kontrollitakse seda, kas maakohus on lihtmenetluses järginud olulisi menetluspõhimõtteid ega ole põhimõtteliselt eksinud materiaalõiguse kohaldamisel.³³

Ringkonnakohtu määrus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise kohta on sõltumata keeldumise põhjustest TsMS § 638 lg 9 järgi vaidlustatav Riigikohtus. Riigikohus ei kontrolli maakohu otsust määruskaebemenetluses suuremas ulatuses, kui seda pidi tegema ringkonnakohus kaebuse menetlusse võtmise otsustamisel. Lisaks ei hinda Riigikohus TsMS § 688 lg-st 5 tulenevalt tõendeid.³⁴

Riigikohus on rõhutanud, et ringkonnakohtule ei saa ette heita kaebuse menetlemist. Kui ringkonnakohus on teinud diskretsiooniotsuse kaebuse menetlusse võtmise kohta, tuleb see sisuliselt lahendada, st ringkonnakohus kontrollib TsMS § 651 järgi maakohu otsuse seaduslikkust ja põhjendatust osas, mille peale on edasi kaevatud.³⁵

Ringkonnakohtus asja läbivaatamisel ei oma tähtsust, millistel asjaoludel vaidlustas kostja ringkonnakohtu määruse kaebuse menetlusse võtmisest keeldumise kohta. Kui pool esitab uusi asjaolusid ja tõendeid, peab ringkonnakohus need vastu võtma, kui uute asjaolude ja tõendite esitamise tingis maakohu menetlusõiguse normide oluline rikkumine. Kui maakohus rikkus menetlusõiguse norme oluliselt (TsMS § 669), peab ringkonnakohus tühistama maakohu otsuse sõltumata poolte taotlustest (TsMS § 656). Menetlusõiguse normi olulise rikkumise korral peab ringkonnakohus, vaatamata TsMS § 652 lg-s 6 sätestatule, tühistama maakohu otsuse ka siis, kui pool ei esitanud sellisele rikkumisele õigel ajal TsMS § 333 järgi vastuväidet.³⁶

3.6. Riigikohtu pädevus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise peale esitatud määruskaebuse lahendamisel

Lihtmenetluse asjas apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määruse peale esitatud määruskaebust lahendades peab Riigikohus esmajoones kontrollima, kas täidetud olid TsMS § 637 lg-s 2¹ sätestatud eeldused. Nii peab Riigikohus esiteks kontrollima, ega maakohus ei ole andnud otsuses luba apellatsioonkaebuse esitamiseks, st kas maakohu otsuses ei ole välistatud apellatsioonimenetlus viidatud sätte alusel.³⁷ Kui apellatsiooniluba ei ole antud, peab Riigikohus kontrollima lisaks, kas maakohu otsuse tegemisel on selgelt

³³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 6. aprilli 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10, p 12.

³⁴ Samas, p 16. Seisukohta, mille kohaselt Riigikohus tõendeid ei hinda, on tsiviilkolleegium täpsustanud 12. oktoobri 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 17. Tõendite kontrolli ulatuse kohta vt lähemalt alajaotusest 3.6.

³⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23. novembri 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-115-11, p 12.

³⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-173-11, p 15.

³⁷ St kas ringkonnakohus peaks kaebust menetlema juba üksnes seetõttu, et maakohus on andnud loa apellatsioonkaebuse esitamiseks.

ebaõigesti kohaldatud materiaalõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi, ning kui selline asjaolu esineb, siis hindama, kas see võis tõenäoliselt mõjutada asja lahendust. Kuigi Riigikohtul ei ole tulenevalt TsMS § 688 lg-test 3-5 üldiselt pädevust kontrollida tõendite hindamist, tuleneb viidatud sätetest, et seda saab teha menetlusnormide järgimise kontrollimiseks. **Riigikohus saab ringkonnakohtu määrust menetlusse võtmisest keeldumise kohta kontrollida ka osas, milles ringkonnakohus leidis, et maakohus ei ole selgelt ebaõigesti hinnanud tõendeid või et see ei mõjutanud oluliselt asja lahendamist.** Seega saab Riigikohus kontrollida TsMS § 637 lg 2¹ alusel apellatsioonkaebuse menetlemisest keeldumise õigsust tervikuna. Tõendite osas piirdub hindamine siiski esmajoonel ulatusega, kas tõendite võimalik väär hindamine ja selle mõju maakohu lahendile on täiesti ilmne. Eelnevaga täpsustas Riigikohus tsiviilasjas nr 3-2-1-20-10 märgitud, et Riigikohus tõendeid ei hinda.³⁸

Kui Riigikohus leiab, et ringkonnakohus on kas või osaliselt põhjendamatult keeldunud TsMS § 637 lg 2¹ alusel apellatsioonkaebuse menetlemisest, tuleb tühistada kogu menetlusse võtmisest keeldumine. Ringkonnakohus saab menetlusökoonomia kaalutlusel kaebuse menetlemisest keelduda tervikuna ja üksnes siis, kui kaebus on tervikuna ilmselgelt põhjendamatu. Kui kaebuse põhjendatus ei ole kas või osaliselt ilmselge, tuleb seda menetleda. **Ringkonnakohus ei või TsMS § 637 lg 2¹ alusel keelduda õigusemõistmisest õiguslikult keerulistes asjades ainuüksi põhjendusega, et asja hind on väike.**³⁹

Riigikohus ei saa ringkonnakohtu eest kaebuse menetlusse võtmist vähemalt üldjuhul otsustada ega apellatsioonkaebust ise lahendada. Seega ei saa Riigikohus määruskaebuse rahuldamisel üldjuhul kohaldada TsMS § 701 lg 3 esimest lauset ja teha uut määrust, vaid apellatsioonkaebus tuleb saata menetlusse võtmise uueks lahendamiseks ringkonnakohtule.⁴⁰

Apellatsioonkaebuse TsMS § 637 lg 2¹ alusel menetlusse võtmata jätmise olukorras, kus selles sättes nimetatud menetlusse võtmisest keeldumise eeldused puuduvad, on TsMS § 669 lg 2 järgi menetlusõiguse oluline rikkumine ja toob TsMS § 692 lg 4 (koostoimes TsMS §-ga 695) alusel kaasa ringkonnakohtu määruse tühistamise sõltumata määruskaebuse põhjendustest.⁴¹

3.7. Materiaalõiguse ebaõige kohaldamine ja menetlusõiguse rikkumine

Üheks juhtumiks, kus ringkonnakohus oleks Riigikohtu seisukoha kohaselt pidanud lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtma, oli näiteks **tsiviilasi nr 3-2-1-6-11**, kus maakohus lähtus töövaidlust lahendades ekslikust eeldusest, et töövaidluskomisjoni otsus on osaliselt jõustunud ja jättis andmata hinnangu sellele, millisel alusel tööleping lõppes. Selline rikkumine võis Riigikohtu arvates oluliselt mõjutada maakohu lahendi õigsust.⁴²

³⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. oktoobri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p-d 16-17 ja 5. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-11-12, p 10.

³⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. oktoobri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 18, 13. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-2-12, p 9 ja 22. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-173-11, p 14.

⁴⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. oktoobri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 18.

⁴¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-51-12, p 12.

⁴² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 29. märtsi 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-6-11, p 14.

Tsiviilasjas nr 3-2-1-38-11 leidis Riigikohus, et ringkonnakohus jättis apellatsioonkaebuse ebaõigesti menetlusse võtmata asjas, kus vaieldi haldus- ja kommunaalteenuste võla ja korteriühistu üldkoosoleku otsuse kehtivuse üle. Maakohus oli seisukohal, et korteriomanike üldkoosolek oli küll otsustusvõimetu, kuid kuna seadus võimaldab korteriomanike vähemusel otsuseid vastu võtta korduskoosolekul, siis ei ole vaidlusaluses asjas korteriomanike üldkoosoleku otsus tühine. Kuid maakohtu otsusest ei nähtunud, et otsus oleks võetud vastu korduskoosolekul. Samuti mõistis maakohus kostjatelt ebaõigesti välja võla kolme korteriomaniku kasuks ühiselt. Hagi olid esitanud vaid osa elamu korteriomanikest, korteriomandiseadusest aga ei tulene, et osa korteriomanikest saaks ilma teiste korteriomanike volitusega esindada kohtus kõiki teisi korteriomanikke.⁴³

Tsiviilasjas nr 3-2-1-44-11 oli Riigikohus seisukohal, et hageja nõuet käsundita asjaajamise sätete alusel rahuldades võis maakohus olla väärtalt tõlgendanud ja kohaldanud materiaaloiguse norme. Riigikohus märkis, et **tegemist oli materiaaloiguslikult komplitseeritud asjaga ja selle lahendamine oleks väärinud ringkonnakohtu tähelepanu**. Riigikohus heitis maakohtule ette, et ei toimikust, kirjalikest dokumentidest ega istungi protokollidest nähtuvalt ei arutanud maakohus pooltega hageja nõude kvalifitseerimist käsundita asjaajamisest tuleneva nõudena ja seega võis maakohus olla oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi, tehes VÕS § 1018 alusel poolte jaoks üllatusliku otsuse. Kuigi kohus kohaldab õigust ise ega ole seotud poolte õiguslike väidetega, peab kohus pooltega ka nõude õiguslikku kvalifikatsiooni arutama ja see ei tohi tulla pooltele üllatuslikult.⁴⁴

Tsiviilasjas nr 3-2-1-49-11 leidis Riigikohus, et lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlemine on põhjendatud seetõttu, et maakohus jättis tuvastamata TsÜS § 86 kohaldamise eeldused.⁴⁵

Tsiviilasjas nr 3-2-1-2-12 oli tegemist üürivaidlusega, kus hageja nõudis kostjalt üüritud ruumide tagastamist ja tagastamisega viivitamisest tuleneva kahju hüvitamist ning viivist. Kostja oli kogu menetluse kestel seisukohal, et elamu kõik eluruumid on kaasomandis ning seega saavad korteriomandi kasutamise (ja ka üürilepingu lõpetamise) üle otsustada kõik kaasomanikud ühiselt. Lisaks väitis ta, et ta on üürilepingu eseme kasutamise eest tasunud teistele kaasomanikele. Maakohus ei andnud aga kostja väidetele mingit hinnangut ja Riigikohtu seisukoha järgi võis niisugune menetlusõiguslik rikkumine viia materiaaloiguse ebaõige kohaldamiseni ja ebaõige kohtulahendini. Riigikohus märkis, et see, kas hageja nõue kostja vastu tuleb rahuldada, on otseselt sõltuvuses asjaolust, kes olid vaidlusaluse eluruumi üürilepingu poolteks.⁴⁶

Ka **tsiviilasjas nr 3-2-1-173-11** oli maakohtu menetluslikuks rikkumiseks kostja olulise vastuväite tähelepanuta jätmine. Riigikohus leidis, et sellega rikkus maakohus TsMS § 442 lõikes 7 sätestatud poolte seisukohtade kirjeldamise ja sama paragrahvi lg-s 8 sätestatud otsuse põhjendamise kohustust.⁴⁷ Samuti jättis maakohus poolte esitatud ja asjas olulise tähtsusega väidete kohta seisukoha võtmata ja see oli Riigikohtu arvates oluliseks menetlusõiguse rikkumiseks **tsiviilasjas nr 3-2-1-109-11**. Nimelt väitis kostja kogu menetluse kestel, et ta ei ole laenulepingut sõlminud, lepingul ei ole tema allkirja ja hagiile lisatud dokumendid ei tõenda lepingu sõlmimist. Seega väitis kostja, et ta ei ole raha ülekandmise

⁴³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25. mai 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-38-11, p 11 ja 12.

⁴⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 7. juuni 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-44-11, p-d 40-41.

⁴⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. juuni 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-49-11, p 8.

⁴⁶ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-2-12, p 11.

⁴⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-173-11, p 14.

jaoks tahteavaldust teinud. Maakohus aga jättis kostja väited tähelepanuta ja tuvastamata, kas väidetava laenusuhte pooled on teinud laenulepingu sõlmimisele suunatud tahteavaldusi.⁴⁸

Tsiviilasjas nr 3-2-1-51-12 oli ringkonnakohtu määruse tühistamise põhjuseks asjaolu, et maakohus asus otsuses ekslikult seisukohale, et kutsehaigusega põhjustatud tervisekahju hüvitamise nõude eeldused on tsiviilkoodeksi ja võlaõigusseaduse järgi ühesugused ning et ka võlaõigusseaduse järgi peab kostja tegevuse õigusvastaseks lugemiseks kindlaks tegema, et kostja rikkus süüliselt tööohutuse norme. Erinevalt tsiviilkoodeksis sätestatust piisab VÕS § 1045 lg 1 p 2 järgi kostja teo õigusvastaseks lugemiseks aga üksnes sellest, et hagejale on kostja teoga põhjustatud tervisekahjustus. Samuti eksis maakohus tõendamiskoormuse jaotamisel, leides, et hageja peab tõendama, et kostja töökorraldus ei vastanud õigusaktidega kehtestatud nõuetele või et kostja rikkus seadusest tulenevaid tööohutuse nõudeid. Tegelikult peab hoopis kostjast tööandja vastutusest vabanemiseks tõendama, et tema on tööohutuse nõudeid täitnud. Riigikohus asus seisukohale, et maakohus pööras tõendamiskoormuse ümber ja see võis kaasa tuua ebaõige lahendi.⁴⁹

Tsiviilasjas nr 3-2-1-50-12 eksis maakohus selles, et ei tuvastanud, et kostja oleks kätte saanud lepingu ülesütlemise avalduse ja sisustas ebaõigesti TsÜS § 69 lg 3 järgse tõendamiskoormuse, kui leidis, et ülesütlemisavalduse kättesaamise tõendamiseks piisab hageja tuginemisest üksnes ülesütlemisteatisele.⁵⁰ See ei pruukinud aga viia asja ebaõige lahendamiseni, sest Riigikohus leidis samuti, et maakohus võis eksida nõude sissenõutavaks muutumise aja tuvastamisel, mistõttu lepingu ülesütlemine ei olnud nõude sissenõutavaks muutumise vajalik tingimus.⁵¹

Tsiviilasjas nr 3-2-1-11-12 vaidlesid pooled liisingulepingu ülesütlemisest tuleneva nõude suuruse üle. Kostja vaidles vastu hageja nõude suurusele, sest tema arvates oleks saanud liisingueseme võõrandada kõrgema hinna eest ja sellisel juhul ei oleks hagejal kostja vastu üldse nõuet tekkinud. Maakohus rahuldaski hagi ja märkis, et kostja ei tõendanud auto turuhinda ning kohtule esitatud müügikuulutus ei näita, et liisingueseme väärtus oli suurem kui selle müügihind. Riigikohus leidis, et maakohus rikkus oluliselt menetlusõiguse normi, sest jättis poolte esitatud ja asjas olulise tähtsusega väidete kohta seisukoha võtmata. Ka maakohtu otsuse põhjendus oli Riigikohtu arvates ebaselge – maakohus ei põhjendanud, miks ei pidanud hageja, arvestades kostja esitatud tõendeid, omakorda tõendama, et sõidukit ei olnud võimalik müüa müügikuulutustes näidatud hinnaga. Samuti ei nähtunud maakohtu otsusest, milliseid hageja esitatud tõendeid liisingueseme väärtuse kohta kohus hindas, kui rahuldaski hageja nõude kostja vastu. VÕS § 367 lg 3 alusel peab hageja menetluses tõendama, milline oli liisingueseme väärtus selle tagastamise hetkel.⁵²

Tsiviilasjas nr 3-2-1-174-11 tühistas Riigikohus lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määruse põhjusel, et maakohus kohaldas aegumisele selgelt ebaõigesti TsÜS § 149. Korterühistu ja tema liikmete vahelisi korteriühistu majandamisest tulenevaid suhteid tuleb käsitada tehingulise suhtena ja seega

⁴⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 24. novembri 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-109-11, p-d 8 ja 11.

⁴⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-51-12, p 11. Silmas tuleb pidada ka seda, et 7. detsembril 2011. a. tehtud otsusega tsiviilasjas nr 3-2-1-68-11 (p10) oli Riigikohus muutnud oma varasemat seisukohta tõendamiskoormuse osas.

⁵⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 2. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-50-12, p 13-14.

⁵¹ Samas, p 15-17.

⁵² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-11-12, p 11-12.

kohaldas maakohus aegumisele ebaõigesti seadusest tuleneva nõude suhtes kehtivat 10-aastast aegumistähtaega.⁵³

Tsiviilasjas nr 3-2-1-119-11 esitas kostja maakohtus muu hulgas vastuväite, et üürilepingu kohaselt ei pidanud ta tasuma kõiki korteriühistu esitatud arvel märgitud summasid, sh tasu prügikastide rendi eest ega ka remondifondi, amortisatsiooni ja maamaksu makseid. Riigikohus leidis, et kostja apellatsioonkaebust oleks tulnud menetleda, kuna maakohus ei võtnud vaatamata kostja vastuväidetele seisukohta selle kohta, kas kostjal oli kohustus tasuda remondifondi, amortisatsiooni ja maamaksu makseid (st kas nimetatud summad on käsitatavad kõrvalkuludena või mitte). Maakohus rikkus kostjalt kõrvalkuludena maamaksu, remondifondi ja amortisatsiooni makseid välja mõistes selgelt menetlusõiguse norme, jättes võtmata seisukoha kostja esitatud vastuväidete kohta ja see võis kaasa tuua ebaõige lahendi.⁵⁴

Tsiviilasjas nr 3-2-1-52-12 oli vaidluse põhiliseks põhjuseks asjaolu, et hageja hallatavas majas tasuti elektrienergia eest elektrimüüjale hageja sõlmitud lepingu (ja ühe arvesti näitude) alusel. Hageja omakorda jagas elektrikulud korteriomanike vahel. Pooled vaidlesid selle üle, milliste põhimõtete järgi võivad elektrikulud olla korteriomanike vahel jaotatud.

Riigikohus leidis, et maakohtu otsus oli õiguslikult põhjendamata, kuna selles ei analüüsitud kostja vastuväiteid. Maakohus ei avaldanud mingit seisukohta elektri eest tasumise korra õigsuse kohta ja tsiteeris üksnes ekspertiisi esitatud arvamusi. Samuti ei võtnud maakohus seisukohta kostja väite kohta, et hagejal ei olnud õigust ise korteriomanikele elektritariife kehtestada ega tariifi kehtestamise otsuse jõustumise aja kohta.

Sisuliselt taandas maakohus korteriomandiseaduse, korteriühituseaduse ja hageja põhikirja õigusliku tõlgendamise alusetult eksperdiarvamuse kui tõendi hindamisele. Tulenevalt TsMS § 293 lg-st 1 ei ole kohtul üldjuhul õigust küsida eksperdiarvamust õigusküsimustes, sest õiguse kohaldamine on TsMS § 438 lg 1 järgi kohtu enda ülesanne. Riigikohus märkis, et kaheldav on käsitada Eesti Korteriühistute Liidu arvamust eksperdiarvamusena TsMS § 293 lg 1 mõttes, kuna see sisaldab olulises osas õiguslikke hinnanguid kulude jaotamise kohta hageja hallatavas elamus. Kui maakohus soovinuks teha ekspertiisiga kindlaks, kuidas on hageja jaganud üldelektri kulud korteriomanike vahel, võinuks määrata näiteks raamatupidamisliku ekspertiisi arvetel näidatud kulude väljaarvutamise kohta.

Eeltoodust tulenevalt leidis Riigikohus, et ringkonnakohus keeldus alusetult kostja apellatsioonkaebust menetlemast, kuna maakohtu otsus oli ilmselgelt puudulikult põhjendatud.⁵⁵

Kokkuvõttes nähtub analüüsist, et maakohtute peamised menetlusõiguslikud eksimused, mis on Riigikohtu arvates ringkonnakohtute poolt tähelepanuta jäänud, on poolte tõendamiskoormuse ebaõige jaotamine, olulistele väidetele tähelepanu pööramata jätmine ja oluliste asjaolude väljaselgitamata jätmine. Materiaalõiguses eksisid maakohtud kõige rohkem korteriomanike vahelisi suhteid reguleerivate normide, kahju hüvitamise normide ja aegumise sätete kohaldamisel. Keerukaks ja seetõttu mitmeastmelist menetlemist väärivaks õigusvaidluseks on Riigikohus pidanud näiteks lepinguvälistest võlasuhetest tulenevaid vaidlusi.

⁵³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-174-11, p 9, 11.

⁵⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. detsembri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-119-11.

⁵⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 9. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-52-12, p 10-11.

4. Ringkonnakohtute praktika

4.1. Apellatsioonkaebuse menetlusse võtmine ja menetlusse võtmisest keeldumine ning selle põhjendamine

Üheks probleemiks lihtmenetluses võib pidada seda, et lihtsustatud reeglitele allutatud vaidlused on defineeritud hagi hinna kaudu. Tegelikult võib aga nii mõnigi väikese hagi hinnaga kohtuasi olla ülimalt keeruline ja hagejale olulise tähendusega (nt töövaidlused või kutschaigusega põhjustatud kahju hüvitamise nõuded). Samas on apellatsioonimenetluse lubatavus lisaks õiguse õigele kohaldamisele alati seotud ka kohtuvaidluse õige lõpptulemusega, sest TsMS § 637 lg 2¹ kohaselt on üheks kaebuse mittemenetlemise aluseks ka olukord, kus rikkumine küll esines, kuid see ei mõjutanud asja lõpptulemust.

Analüüsis uuritud lahenditest enamikul juhtudest keeldus ringkonnakohus apellatsioonkaebust menetlusse võtmast. Menetlusse võtmisest keeldumise põhjendamise ulatus oli määrustes aga erinev. Mõnel juhul tsiteeris kohus üksnes TsMS § 637 lõiget 2¹, mõnel juhul aga vastas (enamasti põgusalt) ka kaebuse põhjendustele.

Lihtmenetluse edasikaebe regulatsiooni menetlusökonomilisi eesmärke silmas pidades tekib küsimus, kas apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise põhjendamisel piisab konstateeringust, et kuna maakohus ei ole otsuses andnud luba edasikaebamiseks ja olulisi rikkumisi⁵⁶ ei esine, siis puudub alus apellatsioonkaebust menetleda, või tuleks keeldumist ka pikemalt põhjendada. Menetlusökoonomia põhimõtet arvestades ei ole lihtmenetluse mõtteks pikkade põhjendavate määruste koostamine, omaette küsimus on aga see, mil määral on põhjendamine vajalik kohtulahendi adressaate arvestades. Iga kohtulahendi esmasteks adressaatideks on menetlusosalised ja kõrgema astme kohus. Analüüsi autori arvates on määruse mõistlikus ulatuses põhjendamise korral nii menetlusosalistele kui ka asja määruskaebe korras läbi vaatavale Riigikohtule selgemad ringkonnakohtu motiivid. Kindlasti ei ole aga vajalik kajastada määruses põhjendusi sel määral nagu sisulises lahendis.

Tsiviilasjas nr 2-11-45322 märkis Tallinna Ringkonnakohus järgmist: *Vaid juhul, kui menetlusse võtmise otsustamisel on ringkonnakohtule ilmne, et maakohus on selgelt ebaõigesti kohaldanud materiaalõiguse normi, rikkunud menetlusõiguse normi või ebaõigesti hinnanud tõendeid, mis võis kaasa tuua ebaõige kohtulahendi, võtab kohus apellatsioonkaebuse menetlusse. Ringkonnakohus on seisukohal, et neid eeldusi, mis tingiksid kaebuse menetlusse võtmise, ei esine. Asjaolu, et apellant maakohu otsusega ei nõustu, ei anna alust teha teistsugust järeldust. Eeltoodust tulenevalt puudub ringkonnakohtul õiguslik alus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmiseks.*⁵⁷

Toodud näites leidis ringkonnakohus, et apellatsioonkaebus tuleb menetlusse võtta vaid juhul, kui on ilmselge, et maakohus on eksinud. Riigikohtu seisukoht on aga vastupidine – kaebuse saab jätta menetlusse võtmata vaid juhul, kui on ilmselge, et eksimust ei olnud.⁵⁸ Erinevus seisneb suhtumises nn halli tsooni lahenditesse – nn ebaselgetel juhtudel tuleks

⁵⁶ St maakohu otsuse tegemisel ei ole selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaalõiguse normi ega selgelt rikutud menetlusõiguse normi ega ole ka selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid.

⁵⁷ Tallinna Ringkonnakohtu 1. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-45322.

⁵⁸ Vt ka alajaotus 3.3., Riigikohtu tsiviilkolleeegiumi 12. oktoobri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 26 ja Riigikohtu tsiviilkolleeegiumi 9. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-52-12, p 9.

ringkonnakohtu eelneva seisukoha valguses jätta apellatsioonkaebus pigem menetlusse võtmata, Riigikohtu arvates aga tuleks kaebust pigem menetleda.

Lühidalt motiveeris Tallinna Ringkonnakohus kaebuse menetlusse võtmisest keeldumist lisaks eelmisele näitele ka näiteks tsiviilasjas nr 2-10-10257, märkides, et asjas ei esine TsMS § 637 lg-s 2¹ sätestatud aluseid apellatsioonkaebuse menetlusse võtmiseks ning asjaolu, et apellant maakohtu otsusega ei nõustu, ei anna alust väita vastupidist.⁵⁹

Tsiviilasjas nr 2-11-21517 märkis ringkonnakohus, et kuna maakohtu põhjendused on lihtmenetluses tehtud otsuses ebaõiged, kuid tähenduselt ebaolulised ega mõjuta lahendi õigsust, siis puudub alus apellatsioonkaebust menetleda.⁶⁰

Seevastu **tsiviilasjas nr 2-10-64404** vastas Tallinna Ringkonnakohus lühidalt ka kaebuse väidetele ja selgitas põhjuseid, miks antud juhul esineb alus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumiseks.⁶¹

Ka **tsiviilasjas nr 2-11-60083** vastas Tallinna Ringkonnakohus kaebuse väidetele, põhjendades kaebuse mittemenetlemist järgnevalt: *Ringkonnakohtu hinnangul ei ole vaidlusaluses asjas maakohus otsuse tegemisel selgelt ebaõigesti kohaldanud materiaaõigust või selgelt rikkunud menetlusõigust või selgelt ebaõigesti tõendeid hinnanud, seega ei kerki küsimust taoliste rikkumiste mõjust lahendile. Maakohus, pärast põhjalikku asjaolude väljaselgitamist, sh ambulatoorse kohtupsühhaatrilise ekspertiisi läbiviimist, leidis õigesti, et hagejale on osutatud õigesti arstiabi ning võimaldatud eriarsti vastuvõtte, mida tõendab hageja tervisekaart. Ekspertarvamusega ei ole tuvastatav hageja poolt väidetud raviviga. Asjaolu, et apellant maakohtu otsusega ei nõustu, ei anna vastupidise väitmiseks alust. Eeltoodust tulenevalt puudub ringkonnakohtul apellatsioonkaebuse menetlusse võtmiseks õiguslik alus.*⁶²

Keeldumise sisulisi põhjuseid selgitas Tallinna Ringkonnakohus ka näiteks tsiviilasjades **nr 2-11-5638**⁶³ ja **2-07-5803**.⁶⁴

Erinev on menetlusse võtmisest keeldumise määruste põhjendamise ulatus ka Tartu Ringkonnakohtu praktikas – näiteks **tsiviilasjas nr 2-11-57858** selgitas Tartu Ringkonnakohus, miks ta jätab kaebuse menetlusse võtmata vaatamata sellele, et maakohus kohaldas ebaõigesti materiaaõigust.⁶⁵ Samuti on Tartu Ringkonnakohus kaebuse menetlusse võtmisest keeldumist lühidalt põhjendanud näiteks **tsiviilasjas nr 2-11-30473**.⁶⁶ Üksnes

⁵⁹ Tallinna Ringkonnakohtu 3. aprilli 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-10-10257. Samasugused põhjendused olid ka Tallinna Ringkonnakohtu 5. detsembri 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 2-10-13391, 13. jaanuari 2012. a. määruses tsiviilasjas nr 2-10-21212, 16. aprilli 2012. a. määruses tsiviilasjas nr 2-10-26537, 6. detsembri 2011. a. määruses tsiviilasjas nr 2-10-43298 jt.

⁶⁰ Tallinna Ringkonnakohtu 27. aprilli 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-21517.

⁶¹ Tallinna Ringkonnakohtu 9. aprilli 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-10-64404.

⁶² Tallinna Ringkonnakohtu 2. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-60083.

⁶³ Tallinna Ringkonnakohtu 2. detsembri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-5638.

⁶⁴ Tallinna Ringkonnakohtu 3. jaanuari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-07-5803.

⁶⁵ Tartu Ringkonnakohtu 22. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-57858. Samamoodi on Tartu Ringkonnakohus menetlusse võtmisest keeldumist põhjendanud ka 9. detsembri 2011.a määruses tsiviilasjas nr 2-11-30941.

⁶⁶ Tartu Ringkonnakohtu 22. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-30473. Põhjendusi sisaldab ka näiteks Tartu Ringkonnakohtu 16. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-34260.

viitega TsMS § 637 lg-s 2¹ sätestatud aluste puudumisele põhjendas Tartu Ringkonnakohus menetlusse võtmisest keeldumist aga näiteks tsiviilasjas nr 2-11-36113.⁶⁷

Analüüsi autori arvates on oluline, et kohus põhjendaks määrust kindlasti juhul, kui rikkumine küll esines, kuid see ei mõjutanud asja tulemust. Kui maakohus eksis ja ringkonnakohtu määrukses sisaldub vaid viide TsMS §-le 637 lg-le 2¹, siis saadab selline kohtulahend välja ebaõige signaali, et maakohu lahendus oli korrektne või et ringkonnakohus ei märganud rikkumist.

Analüüsi objektiks olnud lahendite hulgas oli siiski ka palju selliseid kohtuasju, kus ringkonnakohus võttis apellatsioonkaebuse menetlusse vaatamata sellele, et maakohus ei olnud kaebuse esitamiseks luba andnud. Enamasti ei ole sellistes kohtuotsustes kaebuse menetlemise põhjused eraldi välja toodud, sest asja sisulisel lahendamisel on kesksel kohal hageja nõude lahendamine. 17-l juhul 46-st jättis ringkonnakohus maakohu otsuse muutmata, neist neljal juhul täiendas maakohu otsuse põhjendusi. Seega ei saa väita, et ringkonnakohus võtaks menetlusse vaid selliseid kohtuasju, kus maakohus on ilmselgelt eksinud. Mõnel juhul võib oletada, et asi on menetlusse võetud vaidluse keerukuse tõttu või põhjusel, et ringkonnakohus soovis vastata apellatsioonkaebuse väidetele ja sel viisil menetlusosalistele õiguslikku olukorda selgitada või siis täiendada maakohu otsuse põhjendusi. Mõnel juhul aga ei ole kaebuse menetlemise motiive võimalik tuvastada. Praktikast nähtub, et ringkonnakohus teostab lihtmenetluses esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmist otsustades diskretsiooni. Mingeid selgeid põhimõtteid, mille järgi ringkonnakohus otsustab maakohu otsust lahendatud lihtmenetluse asjas esitatud apellatsioonkaebust siiski menetleda, ei olnud analüüsi käigus võimalik tuvastada.

Mõnes asjas on ringkonnakohus apellatsioonkaebust menetledes maakohu otsuse tühistanud ja saatnud asja tagasi maakohusse, andes maakohule ka juhiseid lihtmenetluse läbiviimiseks. Näiteks tsiviilasjas nr 2-10-41012 viitas Tartu Ringkonnakohus võimalusele suhelda kostjaga mobiiltelefoni vahendusel.⁶⁸

4.2. Tõendamise lihtsustamine

TsMS § 405 lg 1 p 5 kohaselt on lihtmenetluses võimalik kalduda kõrvale tõendite esitamise ja kogumise vorminõuetest ja tunnustada tõendina ka seaduses sätestamata tõendusvahendeid, muu hulgas menetlusosalise seletust, mis ei ole antud vande all.⁶⁹ Kuna taas on tegemist kohtu õiguse, mitte kohustusega, siis ei saa maakohule heita ette seda, kui ta menetlusosalise tavalist seletust tõendina ei arvesta.

Samuti näeb TsMS § 405 lg 1 p 8 ette kohtu õiguse koguda tõendeid omal algatusel ja sellega seoses tekib küsimus, kas lihtmenetluses peab kohus alati järgima uurimisprintsipi või on tõendite kogumine omal algatusel pigem kohtu võimalus. Kui kohus võib ise otsustada, kas koguda tõendeid või mitte, siis on tegemist uurimisprintsipi valikulise kohaldamisega ja

⁶⁷ Tartu Ringkonnakohtu 7. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-36113. Samasugused põhjendused on ka näiteks Tartu Ringkonnakohtu 26. aprilli 2012. a. määrukses tsiviilasjas nr 2-11-45842, 27. märtsi määrukses tsiviilasjas nr 2-11-15985, 14. märtsi 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-13500, 20. veebruari 2012. a. määrukses tsiviilasjas nr 2-11-52948 jpt lahendites.

⁶⁸ Tartu Ringkonnakohtu 20. detsembri 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-41012.

⁶⁹ Saksa õiguskirjanduses on lihtsustatud tõendamise võimalusena välja toodud näiteks tunnistajalt ütluste võtmine telefoni teel ning mitteformaalne ekspertiiis. Vt BeckOK, § 495a, Rn 7.

kohtu selline käitumine võib muuta menetluse käigu menetlusosaliste jaoks ettearvamatuks. Analüüsi autori arvates peaks ettearvamatus riski tasakaalustama kohtu selgitamiskohustus, mille standard on lihtmenetluses vähemalt sama kõrge kui tavamenetluses. **Oluline on, et lihtmenetluses rakendatavad menetluslikud erisused, sh tõendite kogumine kohtu enda algatusel ja lihtsustatud tõendamisstandardi kasutamine ei tuleks menetlusosalistele üllatuslikuna.** Näiteks peaks pool teadma, et kohus käsitab teise poole seletust tõendina, sest see võimaldab tal täiendavaid tõendeid esitada.⁷⁰

Lihtmenetluse võimaluste puudumine apellatsiooniasemes ei saa aga tähendada seda, et esimeses astmes kasutatud seaduses sätestamata tõendamismenetlused kaotaksid teises astmes automaatselt oma tähenduse. Seda, kas maakohus on tõendamismenetluses järginud seadust, saab ringkonnakohus hinnata maakohtu standardi järgi. Lihtmenetluse võimaluste puudumine apellatsioonimenetluses tähendab analüüsi autori arvates eelkõige seda, et juhul, kui peaks olema vajalik ja võimalik esitada uusi tõendeid, siis ei saa selles kohtuastmes enam lihtsustatud standardit kasutada.

Tsiviilasjas nr 2-11-6094 leidis ringkonnakohus, et lihtmenetluses tehtud otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlemiseks ei ole alust, kuna maakohus leidis õigesti, et kostja ei ole oma väiteid tõendanud. Kostja vastuväited, et ta ei ole SMS-laenu võtnud, olid paljasõnalised ja konkretiseerimata ning nende alusel ei olnud võimalik maakohtul teha teistsugust otsust. Kostja väitis, et tema identiteeti kasutades võis laenu võtta kolmas isik, kuna tema dokumendid varastati. Kuid ta ei konkretiseerinud oma vastuväidet isegi mitte nii palju, et oleks saanud kindlaks teha, millal väidetav vargus toimus. Maakohus oli otsuses leidnud, et kostja esitatud tõendid on vastuolulised ega kinnita tema väiteid.⁷¹ Ringkonnakohus asus seisukohale, et **kui menetlusosaline jätab oma väite tõendamata, siis ei pea kohus poole seletust tõendina arvestama.**⁷²

Tsiviilasjas nr 2-11-10445 oli kostja põhiline vastuväide maakohtu tegevusele see, et maakohus jättis tõendamiskoormuse ebaõigesti vaid kostja kanda ning jõudis seetõttu asja lahendamisel valedele järeldustele. Ringkonnakohus sellega ei nõustunud ja märkis, et tsiviilvaidluses on kumbki pool ise kohustatud oma väiteid põhistama, kohtul puudub tsiviilasjas halduskohtumenetlusele omase uurimisprintsipi rakendamise kohustus. See, kas ja milliseid tõendeid kostja esitab, on tema enda valik.⁷³

Tsiviilasjas nr 2-10-30536 rõhutas Tallinna Ringkonnakohus maakohtu selgitamiskohustust lihtmenetluses. Kõnealusel asjas nõudis hageja (finantsteenuse pakkuja) kostjalt väikelaenu lepingust tulenevat võlga. Väidetavalt oli kostja sõlminud internetikeskkonnas laenulepingu ja jätnud laenu tagastamata. Kostja leidis, et hagi on esitatud vale isiku vastu, sest tema ei ole hagejaga ühtegi lepingut sõlminud, ta ei oska kasutada digitaalallkirja ega ole lepingu järgi mingit raha saanud. Maakohus jättis hagi rahuldamata, asudes seisukohale, et tõendamata on nii laenulepingu sõlmimine kui raha saamine. Maakohus leidis, et esitatud tõenditest ei nähtunud, kes ja mil viisil andis nõustumuse laenupakkumusele, konto väljatrükk ei võimaldanud sellel kajastatud isikuid digitaalselt tuvastada ega teha kindlaks, millistelt ip-

⁷⁰ Kui võrrelda Eesti õigust Saksa lihtmenetluse normidega, siis ilmneb, et sealne regulatsioon on tunduvalt abstraktsem. Saksa õiguskirjanduses on väljendatud seisukohta, et tõendamise lihtsustamine ei või moonutada võistleva tsiviilkohtumenetluse olemust ja et kohus ei või menetlusosalisele tõendamisel appi tulla. Erinevalt Eesti õigusest ei ole tõendi kogumine omal algatusel (ilma et pool selgelt viitaks soovile teatud tõendit esitada) seetõttu lubatud. Vt BeckOK, § 495 a, Rn 7a.

⁷¹ Harju Maakohtu 31. jaanuari 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-11-6094.

⁷² Tallinna Ringkonnakohtu 8. detsembri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-6094.

⁷³ Tallinna Ringkonnakohtu 27. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-10445.

aadressidelt või serveritest on millise sisuga teateid saadetud. Esitatud maksekorralduselt ei nähtunud, et kostja kontole oleks laekunud rahalisi vahendeid, samuti ei olnud võimalik tuvastada maksja kontot ega muid andmeid.

Hageja esitas apellatsioonkaebuse, märkides, et maakohus rikkus olulisel määral selgitamiskohustust. Hageja leidis, et käesolevas menetluses oli kohtu selgitamiskohustus eriti suur ja selle kohustuse rikkumine eriti oluline põhjusel, et asja arutati lihtmenetluses, kus kohtul on vastavalt TsMS § 405 lg 1 p-le 8 võimalus ka ise tõendeid koguda. Kostja oli arvamusel, et kui kohus tõendite kogumise võimalust ei kasuta, tuleb pooltele selgitada, milliseid asjaolusid nad tõendama peavad ning milliseid tõendeid nad selleks esitama peavad. Maakohus ei kasutanud võimalust ise tõendeid koguda ega andnud pooltele ka juhiseid, mida ja milliste tõenditega nad tõendada saavad, kuigi kohtuotsusest nähtuvalt oli kohtule teada, milliseid hageja väiteid kohus tõendatuks ei loe.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks tagasi maakohtusse. Ringkonnakohus nõustus apellandiga, et **kui kohus pidas dokumentaalset tõendit ebapiisavaks tõendiks kostja kontole raha laekumine kohta, siis tulnuks juhtida sellele hageja tähelepanu**. Kui kohtule jäid hageja tõendid ebapiisavateks, siis oli võimalik TsMS § 405 lg 1 p 8 järgi koguda täiendavaid tõendeid ka laenulepingu sõlmimise ja kostja kontole raha laekumise kohta ning TsMS § 230 lg 2 järgi teha ettepanek täiendavate tõendite esitamiseks. Maakohtu kirja, milles menetlusosalistele anti tähtaeg täiendavate tõendite esitamiseks, pidas ringkonnakohus liiga üldsõnaliseks. Samuti märkis ringkonnakohus, et TsMS § 405 lg 1 p 9 kohaselt võib lihtmenetluses tehtud otsuses küll kirjeldava ja põhjendava osa ära jätta, kuid kui need osad siiski esitatakse, siis peavad need vastama seaduse nõuetele. Käesolevas asjas sisaldas otsus nii kirjeldavat kui ka põhjendavat osa ja seega oleks otsuse põhjendav osa pidanud vastama TsMS § 442 lg 8 nõuetele,⁷⁴ selle asemel aga hindas kohus hageja tõendeid valikuliselt.⁷⁵

Analüüsi autori arvates sekkus ringkonnakohus praegusel juhul maakohtu diskretsiooni, kui leidis, et maakohus oleks pidanud ise tõendeid koguma. Seadus ei toeta kostja väidet, et lihtmenetluses peaks kohtu uurimisprintsip olema eelduseks. TsMS § 405 ja Riigikohtu praktika valguses peaks kohus pooli teavitama sellest, kui ta ise asub tõendeid koguma. Siiski on ringkonnakohtu seisukoht mõistetav, kui pidada silmas asja õige lahendamise eesmärki.

Tsiviilasjas nr 2-11-7953 lahendas maakohus lihtmenetluses vaidluse korteriühistu ja korteriomaniku vahel, kes leidis, et ta ei pea tasuma elamu haldamise kulude arveid, kuna ei kasuta korteriomandit. Maakohus rahuldab hagi ja mõistis võla välja. Kostja esitas apellatsioonkaebuse ja oli seisukohal, et hageja ei ole oma nõuet korrektselt tõendanud ja oleks pidanud kohtule muu hulgas esitama arvetel näidatud summade kujunemist kinnitavad dokumendid. Ta leidis, et väljavõte raamatupidamisdokumentidest ei ole nõude tõendamiseks piisav. Ringkonnakohus menetles apellatsioonkaebust ja vähendas küll hageja kasuks väljamõistetud viivist, kuid muus osas jättis maakohtu otsuse muutmata. Ringkonnakohus märkis, et olukorras, kus asi vaadatakse läbi lihtmenetluses ja ühistu liige ei tasu ühistule hooldus- ja remondimakseid põhjusel, et tema arvates ei pea ta seda tegema seetõttu, et ta oma

⁷⁴ TsMS § 442 lg 8 sätestab: „Otsuse põhjendavas osas märgitakse kohtu tuvastatud asjaolud ja nendest tehtud järeldused, tõendid, millele on rajatud kohtu järeldused, samuti seadused, mida kohus kohaldas. Kohus peab otsuses põhjendama, miks ta ei nõustu hageja või kostja faktiliste väidetega. Kohus peab otsuses kõiki tõendeid analüüsima. Kui kohus mõnda tõendit ei arvesta, peab ta seda otsuses põhjendama. Alternatiivse nõude rahuldamisel ei pea teise alternatiivse nõude rahuldamata jätmist põhjendama.“

⁷⁵ Tallinna Ringkonnakohtu 30. juuni 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-30536.

korteriomandit ei kasuta, ei olnud kohtul kohustust välja nõuda esitatud arvete aluseks olevaid kuludokumente.⁷⁶

Analüüsi autori arvates tuleneb eelnevast, et lihtsustatud tõendamisstandardi kasutamine lihtmenetluses ei või viia poolte menetlusliku võrdsuse rikkumiseni. Analüüsitud lahenditest võib järeldada, et **tõendite valikuline hindamine ei ole kooskõlas lihtmenetluse põhimõttega**. Samuti nähtub eelnevast, et kohus võib, kuid ei pea menetlusosalise tavalist seletust tõendina arvestama. Konkretiseerimata vastuväide on enamasti liiga paljasõnaline ja ebapiisav, et olla käsitatav tõendina. Silmas tuleb pidada ka seda, et tõendamise lihtsustamise võimalus ei tähenda seda, et kohus võiks muuta tõendamiskoormust. Samuti jäävad lihtmenetluses püsima tõendi asjakohasuse hindamise põhimõtted. Ebaselge on aga see, mil määral on maakohus vaba otsustama, kas koguda ise tõendeid või mitte. Tallinna Ringkonnakohus on eri lahendites olnud nii seisukohal, et kohus peab ise tõendeid koguma kui ka seisukohal, et pooled peavad ise suutma oma väiteid tõendada. On võimalik, et erinev suhtumine tulenes asjaolust, et esimesena nimetatud juhul oli oma väidete tõendamisega probleeme hagejal, teisel juhul aga kostjal. Kui hageja ei suuda oma väiteid tõendada, siis võib kohus tunda suuremat vajadust kohaldada uurimisprintsipi, et aidata kaasa asja lahendamisele. Eelduslikult ei pöördu hageja varalise nõudega kohtusse pahauskselt.

4.3. Apellatsioonkaebuse ja vastuapellatsioonkaebuse menetlemine lihtmenetluses

Tsiviilasjas nr 2-10-28589 esitas hageja elatise nõude. Viru Maakohus rahuldaski hagi osaliselt ja mõistis elatise välja. Apellatsioonkaebuse maakohtu otsuse peale esitasid nii hageja, kes leidis, et välja oleks tulnud mõista kogu tema nõutud summa kui kostja, kes oli seisukohal, et elatis peaks olema väiksem kui maakohtu lahendiga väljamõistetud summa. Lisaks oli hageja arvamusel, et kostja apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest oleks ringkonnakohus pidanud TsMS § 637 lg 2¹ alusel keelduma, kuna tegemist on lihtmenetlusega ja maakohus ei ole selgelt ebaõigesti kohaldanud materiaalõiguse normi, selgelt rikkunud menetlusõiguse normi ega selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid.

Tartu Ringkonnakohus menetles mõlemat kaebust – rahuldaski hageja apellatsioonkaebuse osaliselt ja jättis kostja apellatsioonkaebuse rahuldamata.⁷⁷ Ringkonnakohus ei käsitlenud oma lahendis hageja väidet vastuapellatsioonkaebuse menetlusse võtmise seaduslikkuse kohta, kuid analüüsi autori arvates kohaldub antud olukorras TsMS § 637 lg 3, mille kohaselt juhul, kui apellatsioonkaebus võetakse menetlusse, tuleb reeglina menetleda ka vastuapellatsioonkaebust. Vastuapellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest võib keelduda üksnes juhul, kui kaebus on esitatud hilinemisega, tasumata on riigilõiv, kaebuse esitanud isik ei ole põhistanud oma esindusõigust või kui asja läbivaatamist takistab apellatsioonkaebuse vormi ja sisu nõuete rikkumine, muu hulgas pädeva isiku allkirja puudumine kaebusel. Selliseid asjaolusid aga praegu ei esinenud.

⁷⁶ Tallinna Ringkonnakohtu 8. märtsi 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-11-7953.

⁷⁷ Tartu Ringkonnakohtu 23. mai 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-28589.

4.4. Nõustaja ja esindaja lihtmenetluses

TsMS § 405 lg 1 p 4 kohaselt võib kohus lihtmenetluses muu hulgas tunnustada menetlusosalise lepingulise esindajana ka seaduses nimetamata isikuid. Kohtupraktikas on tõusetunud küsimus, kas kohus peaks lihtmenetluses lubama menetlusosalist esindada nõustajaks kvalifitseeruv isikul.

Tsiviilasjas nr 2-10-17082 oli kostja apellatsioonkaebuse üheks väiteks, et maakohus rikkus kostja õigust kasutada menetluses erialase nõustaja abi, kui ei lubanud kõrgharidusega ja autoinseneri kvalifikatsiooniga nõustajal menetluses osaleda. Kostja heitis maakohtule ette, et maakohus ei arvestanud TsMS § 405 lg 1 p-s 4 sätestatuga, mille kohaselt võib lihtmenetluses menetlusosalist esindada ka seaduses nimetamata isik.

Tallinna Ringkonnakohus keeldus TsMS § 637 lg 2¹ alusel apellatsioonkaebust menetlusse võtmast ning selgitas määru, et nõustaja pädevus on sätestatud TsMS §-s 228 ja see piirdub koos menetlusosalisega kohtuistungil osalemisega. TsMS § 228 lg 2 teise lause kohaselt ei saa nõustaja teha menetlustoiminguid ega esitada taotlusi. Samuti viitas ringkonnakohus Riigikohtu seisukohale tsiviilasjas nr 3-2-1-161-09, mille kohaselt **ei ole seaduse mõtteks võimaldada esindajana ebapädevatel isikutel osaleda menetluses nõustajana**, vaid kohus peaks menetlusosalisele soovitava kasutada kvalifitseeritud lepingulise esindaja abi.⁷⁸ Ringkonnakohus märkis, et TsMS § 405 lg 1 p 4 kohaselt võib kohus tunnustada lihtmenetluses menetlusosalise lepingulise esindajana ka seaduses nimetamata isikuid, kuid ei ole kohustatud seda tegema. Samuti heitis ringkonnakohus kostjale ette, et viimane tugines alles apellatsioonkaebuses esmakordselt asjaolule, et nõustaja oli talle vajalik just autoinseneri kvalifikatsiooni tõttu. Kokkuvõttes leidis ringkonnakohus, et maakohus ei rikkunud nõustajat menetlusse mitte lubades menetlusõiguse norme.⁷⁹

Tsiviilasjas nr 2-11-2874 rõhutas Tartu Ringkonnakohus, et lihtmenetluses on maakohtul õigus tunnustada menetlusosalise lepingulise esindajana ka isikut, kes ei vasta lepingulise esindaja nõuetele ja **kui kohus võtab hagi määrusega menetlusse, siis tunnustab ta hagi esitanud isikut hageja lepingulise esindajana**. Sellises olukorras puudub kohtul alus kohustada nimetatud isikut hiljem esitama kohtule haridust tõendava dokumendi koopiat ja tõendama oma esindusõigust. Kohtul on küll TsMS § 226 lg 1 alusel õigus nii igas menetlusstaadiumis kui ka igas kohtuastmes kontrollida esindaja esindusõigust, kuid kui kohus ei tunnustanud hageja lepingulise esindaja esindusõigust, oleks kohe alguses tulnud hagiavalduse menetlusse võtmisest keelduda. Hagi menetlusse võtmisest võis hagejale jääda mulje, et tema lepingulist esindajat tunnustati TsMS § 405 lg 1 p 4 alusel ning seetõttu ei astunud ta ka samme seaduse nõuetele vastava esindaja leidmiseks.⁸⁰

Kokkuvõttes tuleb märkida, et lihtmenetluses on esindajale esitatavate nõuete alandamine põhjendatav sellega, et eelduslikult peaksid nn väiksemad asjad olema ka õiguslikult vähem keerukad. See ei pruugi aga alati nii olla ja seega on kohtul lihtmenetluses õigus otsustada, kas konkreetses asjas võib esindajaks mitte kvalifitseeruv isik menetlusosalist esindada või mitte. Kohtupraktika kinnitab põhimõtet, et esindaja kvalifikatsioonile mitte vastava isiku lubamine menetlusse on kohtu õigus, mitte kohustus ja kohus ei tohiks lubada esindama ilmselgelt ebapädevat ja menetlusosalise õigusi kahjustada võivat isikut.

⁷⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 10. veebruari 2010. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-161-09, p 15.

⁷⁹ Tallinna Ringkonnakohtu 30. juuni 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-10-17082.

⁸⁰ Tartu Ringkonnakohtu 22. detsembri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-2874. Samasugusele seisukohale jõudis Tartu Ringkonnakohus ka 22. detsembri 2011. a. määru, tsiviilasjas nr 2-08-20115.

4.5. Materiaalõiguse õige kohaldamise ja menetlusreeglite järgimise kontroll

Kuigi lihtmenetlus annab võimaluse teatud menetlusreeglitest kõrvale kalduda, peab kohus tsiviilasja siiski materiaalõiguslikult õigesti lahendama. Alljärgnevalt on käsitletud juhtumeid, kus ringkonnakohus on hinnanud seda, kas maakohus on asjas õigesti kohaldanud materiaalõigust ja järginud menetlusnorme.⁸¹ Analüüsitud lahenditest enamik olid määrused, millega ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse peale esitatud apellatsioonkaebuse menetlusse võtmata ja nagu eespool juba märgitud, kajastub neis lahendites hinnang materiaalõiguse kohaldamisele tavaliselt pinnapealselt. Seevastu kohtuotsustes hinnatakse materiaalõiguse kohaldamist asja lahendamise käigus ja kirjeldatakse seda ka otsuses põhjalikumalt.

Tsiviilasjas nr 2-11-30941 leidis Tartu Ringkonnakohus, et maakohus kohaldas lihtmenetluses tehtud tagaseljaotsuses 1. mail 2009. a. jõustunud TsÜS § 86 redaktsiooni ebaõigesti tagasiulatuvalt enne sätte kehtima hakkamist sõlmitud lepingule. Ringkonnakohus märkis järgmist: *[---] maakohus oli õigustatud lepingu sätete tühisust nägema omal algatusel ning vaidlusaluseid lepingupunkte oleks pidanud kontrollima VÕS §-de 35, 36 ja § 42 lg 3 p 5, samuti VÕS § 415 lg 1 alusel. Hinnates tarbijakrediidilepingu punktide kehtivust VÕS-i sätete alusel oleks maakohus jõudnud samale järeldusele. Tehingu tühisuse tagajärgedega arvestamine tõrjub kõrvale kostja omaksvõtu eelduse TsMS § 407 lg 1 viimase lause alusel.⁸² Maakohus saab tagaseljaotsusega hagi rahuldada hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses. Kui kohus leiab, et tehing on mingis osas tühine, siis ei ole selles osas hagi õiguslikult põhjendatud ja esineb alus hagi osaliseks rahuldamiseks ka tagaseljaotsusega. Kuna materiaalõigusnormide rikkumine ei mõjutanud lahendi lõppjäreltusi ning kuna maakohus ei olnud andnud luba otsuse edasikaebamiseks, siis keeldus ringkonnakohus apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest.⁸³*

Tsiviilasjas nr 2-11-30473 leidis Tartu Ringkonnakohus, et asjaolu, et maakohus pole määranud kindlaks kohtuotsuse täitmise korda (koostanud maksegraafikut), ei ole käsitatav selgelt ebaõige materiaalõiguse normi kohaldamise ega menetlusõiguse normi rikkumisena, sest kostja ei esitanud kohtule oma majanduslikku seisundit iseloomustavaid andmeid, mille alusel oleks kohus saanud maksegraafiku koostada. Ringkonnakohus märkis, et maksegraafiku saavad pooled kokku leppida ka täitemenetluses.⁸⁴

Tsiviilasjas nr 2-11-57858 jõudis Tartu Ringkonnakohus järeldusele, et maakohus kohaldas küll osaliselt ebaõigesti materiaalõigusnormi, kuid see ei mõjutanud oluliselt vaidluse lõpptulemust. Nimelt jättis maakohus ebaõigesti hindamata lepingujärgse intressi- ja viivisemäära tühisuse. Ringkonnakohus oli seisukohal, et lepingujärgne intress 111,74% ja viivis 182% olid ebamõistlikult kahjustavad tüüptingimused ja VÕS § 42 lg 1 kohaselt

⁸¹ Enamasti on materiaalõiguse kohaldamise ja menetlusnormide järgimise hindamine kohtulahendites üksteisega tihedalt seotud.

⁸² TsMS § 407 sätestab: Kohus võib hageja taotlusel hagi tagaseljaotsusega rahuldada hagiavalduses märgitud ja asjaoludega õiguslikult põhjendatud ulatuses, kui kostja, kellele kohus on määranud vastamise tähtaja, ei ole tähtaegselt vastanud, isegi kui hagi toimetati kostjale kätte välisriigis või kui see toimetati kätte avalikult. Sel juhul loetakse hageja esitatud faktilised väited kostja poolt omaksvõetuks.

⁸³ Tartu Ringkonnakohtu 9. detsembri 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-30941.

⁸⁴ Tartu Ringkonnakohtu 22. veebruari 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-30473.

tühised ning VÕS § 41 kohaselt astub tühise tingimuse asemele seadusest tulenev ehk VÕS § 113 lg-s 1 sätestatud seadusjärgne viivisemäär. Samas leidis ringkonnakohus, et maakohus kohaldas õigesti VÕS § 42 lg 3 p 5 ja luges VÕS § 42 alusel teenustasu 9 eurot 58 senti ühe meeldetuletuskirja koostamise eest ebamõistlikult kahjustavaks ning tühiseks. Ringkonnakohus märkis, et kuna kostja poolt hagejale tasutud 863 eurot 34 senti katab nii tasu meeldetuletuskirjade eest ja põhivõlgnevuse kui ka seadusjärgse intressi ja viivise, siis oli õige maakohtu lõppjärelendus, et hageja nõue tuleb jätta rahuldamata.⁸⁵

Tsiviilasjas nr 2-09-38517 taotles korteriühistult nõude omandanud inkassofirma võlgnevuse väljamõistmist korteriomanikult. Kostja oli seisukohal, et nõue on aegunud ja esitas lisaks ka vastuväite, et teda ei ole nõude loovutamisesest nõuetekohaselt teavitatud. Samuti leidis kostja, et hagiavalduses märgitud võlgnevused ei lähe KÜS § 15¹ alusel uuele omanikule üle. Viru Maakohus rahuldab hagi osaliselt ja mõistis kostjalt välja põhivõla ja kohtukulud. Viivise nõude jättis maakohus rahuldamata. Hageja esitas maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse. Kostja märkis kaebusele vastates, et ringkonnakohus võttis apellatsioonkaebuse ebaõigesti menetlusse, sest otsus on tehtud TsMS § 405 alusel lihtmenetluses, aga TsMS § 637 lg-s 2¹ sätestatud alused kaebuse menetlemiseks puuduvad. Tartu Ringkonnakohus võttis hageja apellatsioonkaebuse küll menetlusse, kuid jättis selle rahuldamata, märkides, et kaebuse menetlusse võtmise põhjuseks oli viivisenõude rahuldamata jätmise vaidlustamine. Kuna hageja viivisenõude asjaolusid ei täpsustanud, ei olnud ringkonnakohtul võimalik kontrollida nõude kooskõla KÜS § 7 lg-s 4 sätestatuga.⁸⁶

Tsiviilasjas nr 2-10-32472 taotles hageja väljamõistetud elatise vähendamist. Maakohus rahuldab hageja nõude. Kostja esitas apellatsioonkaebuse ja ringkonnakohus võttis kaebuse menetlusse, kuna leidis, et maakohus on selgelt ebaõigesti kohaldanud materiaalõiguse normi ja rikkunud menetlusõiguse normi. Ringkonnakohus märkis, et vastavalt TsMS § 459 lg-le 1 on poolel pärast otsuse jõustumist, millega kostjalt mõisteti välja perioodilised maksed või kohustati kostjat täitma muid korduvaid kohustusi, õigus uues hagis nõuda maksete suuruse ja tähtaegade muutmist juhul, kui oluliselt on muutunud maksete suurust või kestust mõjutavad asjaolud, mille alusel on tehtud nõude rahuldamise otsus ja hagi esitamise aluseks olevad asjaolud on tekkinud pärast selle asja arutamise lõpetamist, mille kestel oleks saanud haginõuet suurendada või vastuväiteid esitada. Viidatud säte on kohaldatav ka siis, kui kohus on kinnitanud poolte kompromissi tasumisele kuuluva elatise kohta. Kuna hageja ei tõendanud, et esineksid TsMS § 459 lg-s 1 nimetatud asjaolud, siis puudus ka alus elatise vähendamiseks.⁸⁷

Tsiviilasjas nr 2-10-23221 heitis apellant-kostja maakohtule ette, et kostjatele ei antud võimalust vastata hageja nõude vähendamisele. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et see ei anna alust maakohtu otsuse tühistamiseks. Ringkonnakohus märkis, et maakohus menetles hageja nõuet TsMS § 405 alusel lihtmenetluse korras ja lähtus üldistest menetluspõhimõtetest. Kuna lihtmenetluses võib kohus TsMS § 405 lg 1 p 6 kohaselt kalduda kõrvale menetlusdokumentide kättetoimetamise kohta seaduses sätestatust, ei saanud nõude vähendamisest kostjatele teatamata jätmist ringkonnakohtu arvates pidada menetluslikuks puudujäägiks – piisav oli see, et kostjatele toimetati kätte hagiavaldus ja anti võimalus sellele vastata.⁸⁸

⁸⁵ Tartu Ringkonnakohtu 22. mai 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 2-11-57858.

⁸⁶ Tartu Ringkonnakohtu 24. septembri 2010. a. otsus tsiviilasjas nr 2-09-38517.

⁸⁷ Tartu Ringkonnakohtu 28. märtsi 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-32472.

⁸⁸ Tallinna Ringkonnakohtu 6. veebruari 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-23221.

Tsiviilasjas nr 2-09-64495 leidis kostja apellatsioonkaebuses, et maakohus rikkus menetlusõiguse norme, sest saatis kohtukutse ja hageja täiendavad seisukohad talle liiga hilja. TsMS § 343 lg 2 kohaselt peab kutse kättetoimetamise ja istungipäeva vahele jääma vähemalt kümme päeva ja see tähtaeg võib olla lühem vaid menetlusosaliste nõusolekul. Käesoleval juhul postitati kohtukutse 19. aprillil, istung pidi toimuma 25. aprillil. 22.-24. aprill olid puhkepäevad. Kostja väitis, et ta ei saanud kohtukutset ega hageja seisukohti õigel ajal kätte, sest viibis Eestist eemal. Ta ei olnud teadlik kohtuistung toimumisest ja seetõttu on kaevatav otsus tehtud teda kaasamata. Samuti leidis kostja, et kohus on oluliselt rikkunud õigusliku ärakuulamise ja menetluse avalikkuse põhimõtet. Hoolimata lihtmenetlusest oleks esimese astme kohus kostja arvates pidanud piisava ajavaruga edastama talle nii kohtukutse kui ka hageja täiendavad seisukohad.

Tallinna Ringkonnakohus menetles apellatsioonkaebust ja jättis maakohtu otsuse muutmata. Ringkonnakohus oli seisukohal, et menetlusnormide rikkumist ei esine – TsMS § 405 lg 6 kohaselt võib maakohus asja läbivaatamisel kalduda kõrvale menetlusdokumentide kättetoimetamise ja menetlusosaliste esitatavate dokumentide vorminõuete kohta seaduses sätestatust, välja arvatud hagi kättetoimetamisel. Hagi on kostjale kätte toimetatud. Kostja ise teatas kohtule meiliaadressi, kuhu palus saata kohtukutse, lubades kinnitada selle kättesaamist. Meili teel saadeti kohtukutse kostjale koguni kolm korda, samuti üritati toimetada dokumente kätte tähitud postiga. Ringkonnakohus leidis, et sellises olukorras oli maakohtul õigus kalduda kõrvale TsMS § 343 lg-s 2 sätestatud 10-päevasesest tähtajast ja lugeda kohtukutse kätteantuks.⁸⁹

Eelnevast nähtub, et menetlusdokumentide kättetoimetamisel on lihtmenetluses lubatud kõrvale kalduda reeglist, et nõude vähendamise avaldus tuleb kostjale kätte toimetada. Tallinna Ringkonnakohtu praktika toetab seisukohta, et piisab, kui kostjale toimetatakse kätte menetlust algatav dokument.

5. Riigikohtust ringkonnakohtusse tagasi saadetud kohtuasjade lahendamise tulemused

Kokku oli analüüsi objektiks 14 kohtuasja, milles Riigikohus leidis, et ringkonnakohus on jätnud apellatsioonkaebuse ebaõigesti menetluse võtmata. Seisuga 30. august 2012 oli kuues tsiviilasjas menetlus veel apellatsioonistmes pooleli.⁹⁰ Kaheksas asjas oli apellatsioonimenetlus lõppenud.⁹¹

Kaheksast kohtuasjast, milles apellatsioonimenetlus oli 30. augustiks 2012 lõppenud, tühistas ringkonnakohus kolmel juhul maakohtu otsuse ja saatis asja uueks lahendamiseks tagasi maakohtusse. Viimatinimetatud kolmest juhtumist kahes on kohtuvaidlus maakohtus praeguseks ka lõppenud. Ühes asjas osutus lõpplahend esialgsele vastupidiseks – kui esimest korda asja arutades maakohus rahuldab hagi, siis teisel korral jättis maakohus hagi rahuldamata. Ühes asjas oli kogu lõpptulemus üldjoontes sama – hagi rahuldati, kuid resolutsioon oli varasema otsusega võrreldes oluliselt erinev – kui esimeses otsuses mõistis maakohus hagejate nõutud summa kostjatelt välja solidaarselt, siis asja teist korda lahendades

⁸⁹ Tallinna Ringkonnakohtu 26. septembri 2011. a. otsus tsiviilasjas nr 2-09-64495.

⁹⁰ Siin on silmas peetud seda menetlust, mis on vahetult järgnenud apellatsioonkaebuse menetluse võtmisest keeldumise tühistamisele.

⁹¹ Kohtuasjade lahendamise tulemused on ülevaatlikult esitatud lisan 1.

tuvastas kohus, et tegu oli osavõlaga. Just probleemidele võlasuhte osaliste paljususega oli apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määrust tühistades viidanud ka Riigikohus.⁹² Ühes maakohus tagasi saadetud kohtuasjas kestab praegu veel menetlus maakohus ja seega ei ole selles asjas võimalik anda hinnangut vaidluse lõpptulemusele.

Ühes asjas tühistas ringkonnakohus maakohu otsuse ja kinnitas kompromissi.

Ülejäänud neljast asjast kolmes tegi ringkonnakohus uue otsuse, mille tulemusena kohtuvaidluse lõpptulemus osutus esialgsega võrreldes vastupidiseks (kõigil juhtudel oli maakohus hagi rahuldanud, ringkonnakohus aga jättis hagi rahuldamata). Ühes asjas jäi vaidluse lõpptulemus nõude osas apellatsiooniastmes üldjoontes samaks – ringkonnakohus muutis küll maakohu otsuse resolutsiooni menetluskulu väljamõistmise kohta, kuid hagi rahuldamata jätmise osas nõustus maakohuga.

Kõnealuses kaasuses esitas hageja kohtuliku kompromissi väidetavast rikkumisest tuleneva nõude. Varasemas kohtuvaidluses tehtud määruse kohaselt pidi kostja maksma hagejale alaealise lapse ülalpidamiseks elatist 850 krooni kuus. Pärast kokkuleppe sõlmimist muutis kostja oma tuludeklaratsioonide andmeid, mille tulemusena tekkis hagejal väidetavalt kohustus tasuda tulumaksu. Hageja sõnul leppisid nad kostjaga kokku, et hageja ei pea elatiselt tulumaksu tasuma. Hageja leidis, et kompromissi rikkumisega tekitas kostja talle kahju, mis vastab tasumisele kuuluva tulumaksu ja intresside summale. Kostja vaidles hagele vastu ja väitis, et ta maksis elatist vastavalt kohtumäärusele ja et tulumaksu peabki tasuma elatise saaja. Tartu Maakohus jättis hagi rahuldamata, nõustudes kostja väitega, et tulumaksu peab elatiselt tasuma elatise saaja. Kuid kohus leidis, et nn sisesuhtes võivad pooled tulumaksu tasumise kohustuse ümber jagada ja tulumaksu tasudes võib hagejal olla kostja vastu tagasinõude õigus. Hagi rahuldamata jätmise põhjuseks oli aga asjaolu, et kompromissi kinnitava määruse resolutsioonist ei nähtunud tulumaksu tasumise kokkulepet ja seega puudus poolte kokkulepe, mida kostja oleks saanud rikkuda.⁹³ Kuna kohus jättis hagi rahuldamata, mõisteti hagejalt kostja kasuks välja 95,87 eurot õigusabikulude katteks.

Tartu Ringkonnakohus keeldus hageja apellatsioonkaebust TsMS § 637 lg 2¹ alusel menetlusse võtmast.⁹⁴ Riigikohus tühistas ringkonnakohtu määruse ja saatis asja menetlusse võtmise otsustamiseks tagasi ringkonnakohtusse. Riigikohus märkis, et hagejalt õigusabikuludid välja mõistes toimis maakohus tõenäoliselt ilma õigusliku aluseta. Nimelt puudusid dokumendid, millest oleks nähtunud hagejale osutatud õigusabi seos antud tsiviilasjaga. Riigikohus rõhutas, et ta ei saa ringkonnakohtu määrust osaliselt tühistada ega ise otsustada kaebuse menetlusse võtmist, kuna vaja on kontrollida ka üldisi menetlusse võtmise eeldusi.⁹⁵ Vaidluse sisu kohta märkis Riigikohus, et hageja heitis kostjale ette kokkuleppe rikkumist seeläbi, et kostja avaldas MTA-le elatise maksmise asjaolu, millele reageerides nõudis MTA hagejalt seadusjärgse maksukohustuse täitmist. Kolleegium leidis, et isegi kui pooled oleksid sõlminud kokkuleppe, et kostja ei või elatise maksmist MTA-le avalikustada, oleks sellise kokkuleppe kehtivus küsitav. Seega jõudis Riigikohus järeldusele, et apellatsioonkaebuse lahendamise ei pruugi hageja nõude osas anda teistsugust lahendit kui maakohu otsus.⁹⁶ Ringkonnakohtu määruse tühistamise põhjuseks oli seega just maakohu

⁹² Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 25. mai 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-38-11, p 12. Maakohu otsus ei ole seisuga 30. august 2012 siiski veel jõustunud, sest otsuse peale on esitatud ka apellatsioonkaebus.

⁹³ Tartu Maakohu 15. veebruari 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-46890.

⁹⁴ Tartu Ringkonnakohtu 28. märtsi 2011. a. määrus tsiviilasjas nr 2-10-46890.

⁹⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. oktoobri 2012. a. määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-80-11, p 26.

⁹⁶ Samas, p 31.

otsuse menetluskulusid puudutav osa. Asja hilisemal läbivaatamisel rahuldab Tartu Ringkonnakohtus hageja apellatsioonkaebuse osaliselt ja tühistas maakohtu otsuse menetluskulude väljamõistmise osas.⁹⁷

Eelnevast nähtub, et seisuga 30. august 2012 ei ole analüüsi objektiks olnud lahendite hulgas ühtegi tsiviilasja, milles kohtuasja tulemus oleks pärast asja ringkonnakohtusse menetlusse võtmise otsustamiseks saatmist osutunud täpselt samasuguseks nagu alguses, kuid on olemas näide, kus tulemus jäi nõude osas samaks ja muudeti vaid menetluskulude väljamõistmise osa.

⁹⁷ Tartu Ringkonnakohtu 23. veebruari 2012. a. otsus tsiviilasjas nr 2-10-46890.

6. Kokkuvõte

TsMS § 405 eesmärk on võimaldada menetleda lihtsamaid kohtuasju vähem formaliseeritud viisil ja tagada väiksema hagihinnaga asjades tõhusam õigusemõistmine menetluse lihtsustamise ja kiirendamise kaudu. **Menetluse lihtsustamine on kohtu võimalus, mitte kohustus.**

Lihtmenetlus on võimalik vaid esimeses astmes, ringkonnakohus ja Riigikohus saavad asja menetleda üksnes nende jaoks kehtestatud menetlusreegleid järgides. Kui asi väärib ringkonnakohtu tähelepanu, siis ei saa eelduslikult olla tegemist lihtsa kohtuasjaga. Kuid kõrgem kohus ei või tühistada lihtmenetluses tehtud maakohtu lahendit vaid seetõttu, et maakohus kasutas ringkonnakohtu arvates ebaõigesti mõnda TsMS §-s 405 sätestatud võimalust. Maakohtu diskretsiooni sekkumine ei ole lubatud, välja arvatud juhul, kui maakohus on menetlust lihtsustades rikkunud olulisi menetluspõhimõtteid – ei ole taganud, et kostja teaks tema suhtes toimuvast kohtumenetlusest, ei ole järginud ärakuulamise põhimõtet või ei ole teinud seaduse nõuetele vastavat lahendit.

Menetluse lihtsustamise võimalused ei ole piiramatud ega suvalised. Lihtsustamise ulatusele seab piirid asjaolude õige väljaselgitamise ja õigussuhte korrektse kvalifitseerimise nõue. Lubamatu on lihtsustada kohtumõistmist selliselt, et kahjustada saab asja õige lahendamise põhimõtte. Tallinna Ringkonnakohus on väljendanud näiteks seisukohta, et TsMS § 405 lg 1 p 9 kohaselt võib lihtmenetluses tehtud otsuses kirjeldava ja põhjendava osa küll ära jätta, kuid kui need osad siiski esitatakse, siis peavad need vastama seaduse nõuetele.

Kohus ei ole kohustatud tähistama tsiviilasja lihtmenetluse asjana ja lihtmenetluse sätete kohaldamine ringkonnakohtu poolt ei ole käsitatav menetlusosaliste üllatamisena. Maakohus peab siiski pooltele selgitama, millises ulatuses ta tavapärastest menetlusreeglitest kõrvale kaldub.

Ringkonnakohus võib apellatsioonkaebust menetleda sõltumata maakohtu loast ja kuigi maakohtul on õigus anda otsuses luba apellatsioonkaebuse esitamiseks, ei tähenda see seda, et juhul, kui luba ei anta, oleks apellatsioonkaebuse esitamine keelatud.

Riigikohus on väljendanud seisukohta, et ringkonnakohus saab menetlusökonoomia kaalutlusel kaebuse menetlemisest keelduda tervikuna ja üksnes siis, kui kaebus on tervikuna ilmselgelt põhjendamatu. Kui kaebuse põhjendamatus ei ole kas või osaliselt ilmselge, tuleb seda menetleda. **Ringkonnakohus ei või TsMS § 637 lg 2¹ alusel keelduda õigusemõistmisest õiguslikult keerulistes asjades ainuüksi põhjendusega, et asja hind on väike.**

Riigikohus on leidnud, et lihtmenetluse asjades, kus on tegemist materiaaõiguse normide kohaldamisega sellises valdkonnas, kus Riigikohtu praktika puudub, oleks maakohtul otstarbekas anda luba edasikaebamiseks ja ringkonnakohtul oleks otstarbekas võtta apellatsioonkaebus menetlusse ka siis, kui maakohus pole edasikaebamiseks luba andnud.

Väikese hagihinnaga, kuid keerulises vaidluses esitatud apellatsioonkaebust tuleks kohtupraktika kohaselt pigem menetleda. Analüüsi autori arvates on siiski küsitav, kas suhteliselt keerukas tsiviilasjas, kus esimese astme kohus on ringkonnakohtu arvates teinud õige ja arusaadava lahendi, on apellatsioonkaebuse menetlemine tingimata vajalik.

Analüüsitud lahenditest enamikul juhtudest keeldus ringkonnakohus apellatsioonkaebust menetlusse võtmast. Menetlusse võtmisest keeldumise põhjendamise ulatus oli määrustes

erinev. Mõnel juhul tsiteeris kohus üksnes TsMS § 637 lõiget 2¹, mõnel juhul aga vastas (enamasti põgusalt) ka kaebuse põhjendustele. Analüüsi autori arvates on oluline, et kohus põhjendaks määrust kindlasti juhul, kui oluline rikkumine küll esines, kuid see ei mõjutanud asja tulemust. Kui rikkumine esines ja ringkonnakohtu määrukses sisaldub vaid viide TsMS §-le 637 lg-le 2¹, siis saadab selline kohtulahend välja ebaõige signaali, et maakohtu lahendus on õige või et ringkonnakohus ei märganud rikkumist. Määruse mõistlikus ulatuses põhjendamise korral on nii menetlusosaliste kui ka asja määruskaebe korras läbi vaatava Riigikohtu jaoks selgemad ringkonnakohtu motiivid. Kuid kindlasti ei peaks määrus olema põhjendatud sama ulatuslikult kui sisuline lahend.

Analüüsi objektiks olnud kohtuasjade hulgas oli siiski ka palju selliseid juhtumeid, kus ringkonnakohus võttis apellatsioonkaebuse menetlusse vaatamata sellele, et maakohus ei olnud kaebuse esitamiseks luba andnud. Enamasti ei ole otsuses kaebuse menetlemise põhjused eraldi välja toodud, sest apellatsioonimenetluses on kesksel kohal sisuline õigusvaidlus. 17-l juhul 46-st jättis ringkonnakohus maakohtu otsuse muutmata, sealhulgas neljal juhul täiendas maakohtu otsuse põhjendusi. Seega ei saa väita, et ringkonnakohus võtaks menetlusse vaid selliseid kohtuasju, kus maakohus on ilmselgelt eksinud. Mõnel juhul võis oletada, et kaebus võeti menetlusse vaidluse keerukuse tõttu või seetõttu, et ringkonnakohus soovis asja menetledes vastata apellatsioonkaebuse väidetele või täiendada maakohtu seisukohti. Mõnel juhul ei olnud aga asja menetlemise motiive võimalik kindlaks teha.

Lihtsustatud tõendamisstandard lihtmenetluses ei tähenda poolte menetlusliku võrdsuse rikkumise lubatavust. Analüüsitud lahenditest võib järeldada, et **tõendite valikuline hindamine ei ole kooskõlas lihtmenetluse põhimõttega**. Samuti nähtub analüüsist, et kohus võib, kuid ei pea menetlusosalise tavalist seletust tõendina arvestama. Konkretiseerimata vastuväide on liiga paljasõnaline ja ebapiisav, et olla käsitatav tõendina. Silmas tuleb pidada seda, et tõendamise lihtsustamisega ei või muuta tõendamiskoormust.

Ebaselge on kohtupraktikas see, kas uurimisprintsipi järgimine ja tõendite kogumine omal algatusel on lihtmenetluses maakohtu õigus või kohustus. Seadusest tulenevalt peaks see olema maakohtu õigus, Tallinna Ringkonnakohus on aga väljendanud ka seisukohta, et maakohus peaks asja õige lahendamise huvides ise tõendeid koguma.

Kohtupraktika kinnitab põhimõtet, et esindaja kvalifikatsioonile mittevastava isiku lubamine menetlusse on kohtu õigus, mitte kohustus ja kohus ei tohiks lubada esindama ebapädevat ja menetlusosalise õigusi kahjustada võivat isikut.

Nõude vähendamisest kostjatele teatamata jätmist ei saa Tallinna Ringkonnakohtu arvates pidada menetluslikuks puudujäägiks – piisav on, kui kostjale toimetatakse kätte hagiavaldus ja antakse võimalus sellele vastata.

Analüüs uuris muu hulgas ka seda, millised on vaidluse lahendamise tulemused neis kohtuasjades, milles Riigikohus tühistas apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise määruse ja saatis kaebuse menetlusse võtmise otsustamiseks tagasi ringkonnakohtusse. Analüüsist nähtus, et seisuga 30. august 2012 ei ole analüüsi objektiks olnud lahendite hulgas ühtegi tsiviilasja, milles kohtuasja tulemus oleks pärast asja ringkonnakohtusse menetlusse võtmise otsustamiseks saatmist osutunud täpselt samasuguseks nagu alguses, kuid on olemas näide, kus erinevus oli äärmiselt väike ja muudeti vaid menetluskulude väljamõistmise osa.⁹⁸ Vastus küsimusele, kas Riigikohtu ja ringkonnakohtu

⁹⁸ Osades kohtuasjades on menetlus seisuga 30. august 2012 veel pooleli, lähemalt vaata alajaotusest 5, lk 23-25.

kontrolli tulemusena jäi mõni vaidlusalune esimese astme lahend ka täies ulatuses püsima, on seisuga 30. august 2012 eitäv.

Lisa 1

Riigikohtu määruskaebemenetluses olnud lihtmenetluse asjad, milles Riigikohus on tühistanud ringkonnakohtu määruse apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumise kohta ja saatnud asja menetlusse võtmise otsustamiseks tagasi ringkonnakohtusse. Kohtuvaidluse tulemus on tabelis esitatud seisuga 30. august 2012.

<i>Tsiviilasja nr ja KIS-is Riigikohtus</i>	<i>Esialgne tulemus I astmes</i>	<i>Apellatsioonimenetluse tulemus</i>	<i>Lõpptulemus või menetlusstaadium</i>	<i>Vaidluse olemus või nõue</i>
2-09-52403 (3-2-1-102-10)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, asi saadetud tagasi maakohtusse	Hagi rahuldamata, otsus jõustunud	Kasside paaritamise lepingu täitmata jätmise
2-09-40167 (3-2-1-6-11)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, asi saadetud tagasi maakohtusse	Menetlus maakohtus pooleli	töövaidlus
2-10-1976 (3-2-1-38-11)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, asi saadetud tagasi maakohtusse	Hagi rahuldatud, asjas esitatud apellatsioonkaebus	Elamu haldus- ja kommunaalteenuste võla nõue
2-09-29389 (3-2-1-44-11)	Hagi rahuldatud osaliselt	Maakohtu otsus tühistatud, kinnitatud kompromiss	Kompromiss	Hooldusteenuse võla nõue
2-10-2110 (3-2-1-49-11)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, uus otsus	Hagi rahuldamata, otsus jõustunud	Kiirlaenu lepingu tühisuse tuvastamine
2-10-46890 (3-2-1-80-11)	Hagi rahuldamata	Maakohtu otsus tühistatud menetluskulu osas, uus resolutsioon	Hagi rahuldamata, otsus jõustunud	Kompromissi rikkumisest tulenev kahju hüvitamise nõue
2-10-24081 (3-2-1-2-12)	Hagi rahuldatud osaliselt	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli, kompromissiläbirääkimised	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli	Üürivaidlus (kahju hüvitamise nõue)
2-10-5292 (3-2-1-173-11)	Hagi rahuldatud	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli	Töövõtulepingu järgi tasutud ettemaksu tagastamine ja kahju hüvitamine
2-10-10691 (3-2-1-51-12)	Hagi rahuldamata	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli	Menetlus apellatsiooniastmes pooleli	Kutsehaigusega tekitatud kahju hüvitamise nõue

2-10-48803 (3-2-1-50-12)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, uus otsus	Hagi rahuldamata, otsus jõustunud	Laenulepingu järgse võla nõue
2-11-10226 (3-2-1-11-12)	Hagi rahuldatud	Menetlus apellatsiooniasemes pooleli	Hagi rahuldamata, otsus jõustumise ootel	Liisingulepingu lõppemisest tulenevad nõuded liisinguvõtja vastu
2-10-25897 (3-2-1-174-11)	Hagi rahuldatud osaliselt	Menetlus apellatsiooniasemes pooleli	Menetlus apellatsiooniasemes pooleli	Korteriomandi majandamiskulude võla nõue
2-09-60103 (3-2-1-109-11)	Hagi rahuldatud	Maakohtu otsus tühistatud, uus otsus	Hagi rahuldamata, otsus jõustunud	SMS-laenu lepingust tuleneva võla nõue
2-10-61541 (3-2-1-52-12)	Hagi rahuldatud	Menetlus apellatsiooniasemes pooleli	Menetlus apellatsiooniasemes pooleli	Kommunaalmaksete võla nõue